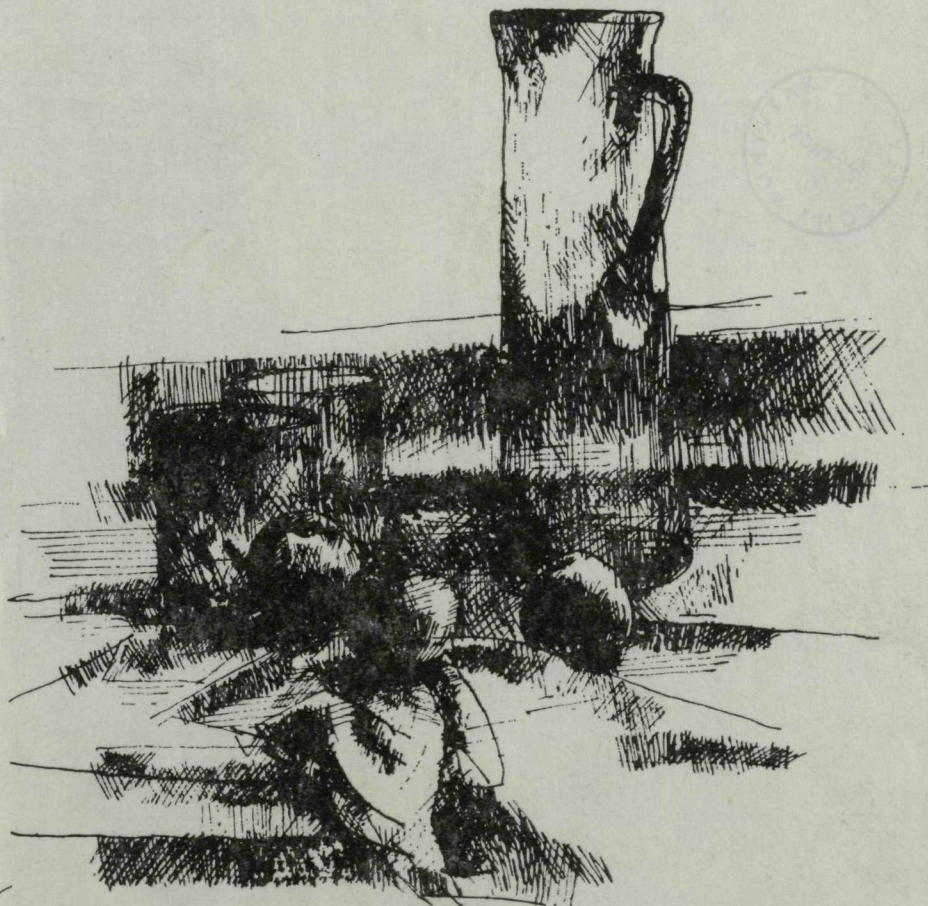

JÁSZKUNSAÉG

Társadalompolitikai
művészeti és irodalmi
folyóirat

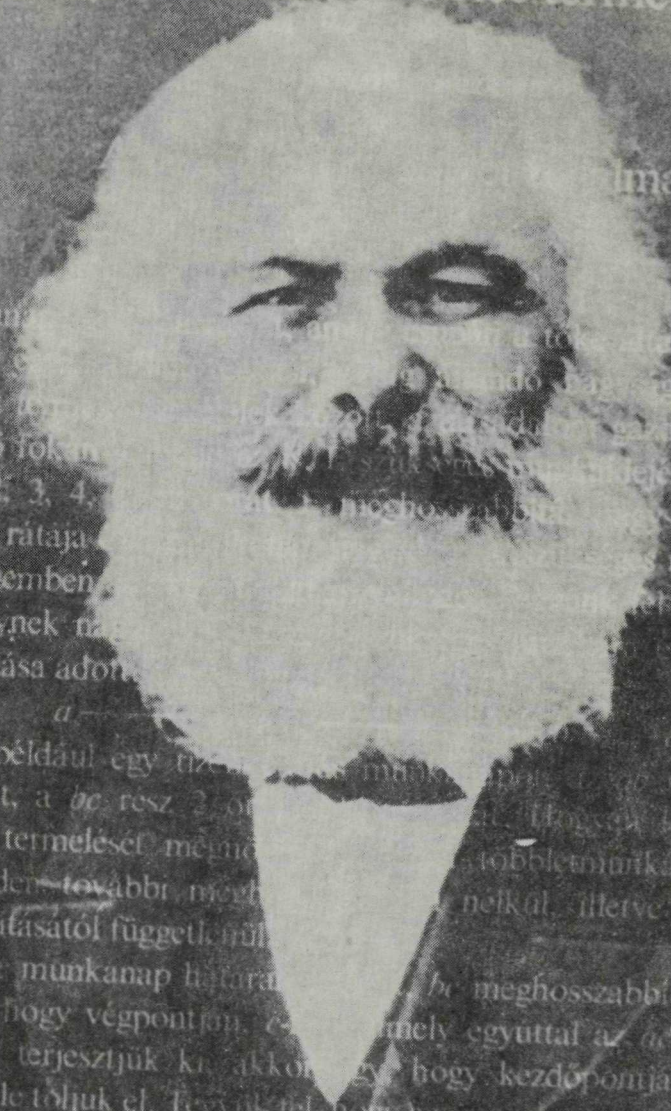
1

XXIX. évfolyam
1983. március
első szám

Ménes

A relatív értéktöbblet termelése

A munkanap... a megfizetett m...
 kaerő-érték... a megfizetett m...
 ahogy adott... a megfizetett m...
 egy meglevő fok... a megfizetett m...
 a munkás 2, 3, 4... a megfizetett m...
 értéktöbblet ritája... a megfizetett m...
 volt, ezzel szemben... a megfizetett m...
 napot, amelynek... a megfizetett m...
 való megoszlása ad... a megfizetett m...

a ————— b ————— c

jelképez en például egy tíz...
 seges munkát, a bc rész 2 or...
 értéktöbblet termelését mé...
 tani ac minden további...
 meghosszabbításától függetlenül...
 Noha az ac munkanap határa...
 nem úgy, hogy végpontján...
 antja — túl terjesztjük ki...
 ban a fele töljük el. Tegyük fel, hogy az

a ————— b ————— c

b — b rész bc felelvel, vagyis egy munkanappal egyenlő. Ha...
 etórás munkanapban a b pontot b hoz töljük, akkor...
 letmunka a felelvel 2 orától 3-ra megnö, but...
 2 óras. De a többletmunkának ez a kibő...
 oloan lehetetlen a szükséges m...
 minden összehuzat...

TARTALOM

- 3 Minni Nurme versei — Árpás Károly fordítása
- 6 Urbán András: Hol van az a nyár? (élményleírás)

VALÓ VILÁG

- 9 Küldetés és harc... — Gondolatok az országos agitációs-, propaganda és művelődéspolitikai tanácskozás után — László Gyula vitaindító tanulmánya

FÓRUM

- 14 Szolnok megye közgazdászainak élet- és munkakörülményeiről (Egy vizsgálódás néhány tanulsága) Közreadja: dr. Barta Árpád és Hegedűs Lajos

HAGYOMÁNYOK

- 21 Marx Károly halálának 100. évfordulójára — dr. Barta Árpád tanulmánya
- 25 Ártéri gazdálkodás a Közép-Tisza mellett a 19. század első felében — Dóka Klára tanulmánya

DOKUMENTUM

- 31 Szélpál Árpád fényképes szociográfiai riportjai a Népszavában (1929—1933) — közléteszi Fehér Imre

MŰVÉSZET

- 41 „Minden úgy lesz, mint régen...” — A Ványa bácsi Szolnokon — Bérczes László tanulmánya
- 47 Meggyes László kiállításához — Tálás László írása

KÉPEK

A címdalton, a 3., 4., 5., 20., 30., 46. oldalon és a borító 3. oldalán Meggyes László képei. A borító 2. oldalán a Marx-montázs és a 40. oldalon Berta Ferenc fotói. A 44. oldalon Dede Géza munkája

E számunk szerzői:

Árpás Károly
középiskolai tanár, Szeged

dr. Barta Árpád
főiskolai adjunktus, KVF Szolnok

Bérczes László
középiskolai tanár, Szolnok

Dóka Klára
tudományos kutató, VDTI Budapest

Fehér Imre
középiskolai tanár, Törökszentmiklós

Hegedűs Lajos
a KSH Szolnok megyei Igazgatósága
osztályvezetője

László Gyula
főiskolai adjunktus, KVF Szolnok

Tálas László
megyei múzeumigazgató, Szolnok

Urbán András
szakmunkás, Orosháza

JÁSZKUNSAÉG

Szerkesztő bizottság: Berényi Ferenc, Dorkovics Ágnes, Erdélyi Sándor, László Gyula (felelős szerkesztő), Nánási Mihály, Tálas László, Zádor Béla, Valkó Mihály (elnök).

Szerkesztőségi óra: szerda 16—18 óráig.

A Szolnok megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztályának folyóirata. — XXIX. évfolyam, 1. szám. Megjelenik negyedévenként — Szerkesztőség: 5000 Szolnok, Kossuth téri Irodaház. Telefon: 12-069. — Kiadja a Szolnok megyei Lapkiadó Vállalat. A kiadásért felel: Virágh Iván. — Terjeszti a Magyar Posta. — Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál (1900 Budapest, V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díja: 1 évre 34,— Ft, csekkszám-
szám: 215-96162. — Készült a Szolnoki Nyomdában (5000 Szolnok, Vörös Csillag út 28.) — Felelős vezető: Gombkötő Béla igazgató.

ISSN 0448—9144

Index: 25 910

Minni Nurme versei

(Öösel olen...)

Éjszaka árnyék vagyok
fényszögletekig nyúló
tátongó sírveremben
föltámadt halottak körében
vagyok levél a sötétség-fa lombjában
májuséji árnyék az árnyak között

Reggel szél leszek
átviharzok a szobán
elmozdítom a tárgyakat
hogy meglelhessék a rejtett
évkönyveket
s forogjanak lapjaik mint vitorlák —
duzzadjatok fehér vitorlavásznak
érintsétek az ég végtelen peremét

Reggel szél vagyok

(Pilvede pisarad tärkamisse 88.)

Télről télre

(Talvest talve)

Télről télre magányosan élek
Világunk egyre csendesebbé tesz

Ne éljek át több ember-pusztulást
Már csak a lelkenek kívánok tisztulást

Menni utamon hívő eltökéltség
Mit nézni nézvén is gyönyörűség

(Pilvede pisarad tärkamisse 176.)

Életöröm

(Eluroom)

Két karodban táncolok
ez a mi élettáncunk
fájdalmas, lendületes

sodor robajló viharként

Emelkedjünk magasba e zsvajjból
időzni jó a föld felett
még nem jött el az éjféli
még alszik a holnap gondja

sodor robajló vihar

legyünk merészen légből-földből
és teljes szívvel
éljünk éljünk éljünk

akkor lesz ez haláltánc

(Pilvede pisarad tärkamisse 26.)

Szeptember

(September)

A nyár íme őszbe
hanyagló,
a kertet avar fedi be.
Az idő szirmos cipőjére
elmúlás ragad. Rothadó
bűzt lehel a gyepek füve,
dér út a gazos udvarra —
erős tengeri szél taszajt
szembeszegült ujjast,
zsebben sejlik aszalt alma.

(Päevapuri 53.)

Őszi estén

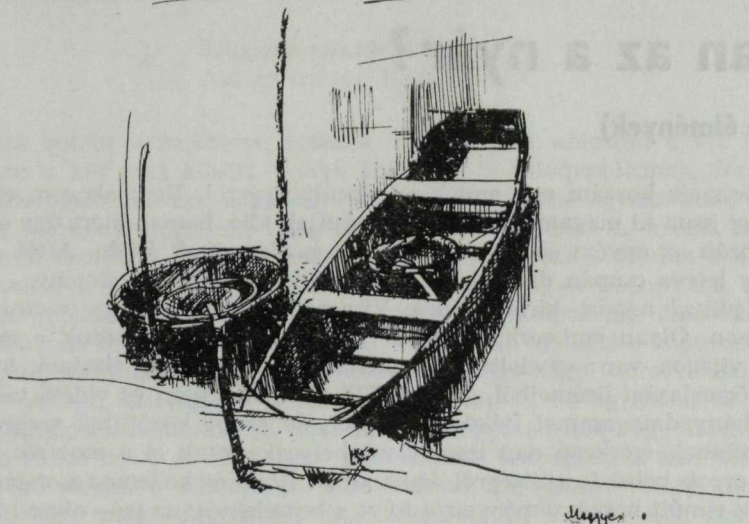
(Sügisohutul)

Elkődült föld —
vándormadarak
levelek válnak —
sík dér-gazos mezők
Egy varjú repdes csak
ide és oda
a magányból nincs
hova szállnia

(Päevapuri 28.)

ÁRPÁS KÁROLY fordítása

NURME, Minni 1917. november 30-án született a dél-észtszágai Viljandi városában. Ott végzi iskoláit, az érettségi után férjhez megy — Tallinnba költözik. Három év múlva, 1939-ben megjelenik első regénye: *A kentaurók* (Kentaurid) címmel. A regényt 1941-ben elbeszéléskötet követi (Ratastool). A II. világháború alatt Szovjetunió háterszágában dolgozik, ekkor debütál a költészetben. A háború végén jelenik meg első verseskötete, a *Szülföld* (Sünnimuld), 1945; majd sorra napvilágot látnak munkái. Nurme a lírában talál önmagára: *Hosszú útról* (Pikalt teelt), 1947; *Gyökerek a földben* (Juured muldas), 1957; *Karácsonyestén* (Esmäpäeval künnisel), 1960; *Vadalmafaerdő* (Metsounapu), 1963; *A vízirozmarin varázsigei* (Sookailudes on loitsud), 1971; *A felhőkönnyek csíraszálak* (Pilvede pisarad tärkamisse), 1978; *Nappor* (Päevapuri), 1981 — és még két válogatás: *Máriaifü* (Maarjahahein), 1967 és *Válogatott versek* (Valitud luuletusi) 1978.

Nurme legfőbb erénye intim líraiságában rejlik. Legjobb művei a jelenkor kiemelkedő alkotásai közé tartoznak. A költőnő legszebb versei a szülföldhöz, annak múltjához és jelenéhez, az észtekhez kapcsolódó gyengéd érzéseiről

szólnak. (Szülföld, Gyökerek a földben). Az észtlírai hagyományokat folytatva sok verssel adózik a szülföldhöz, a nemzeti tudat ébrentartásának (L. Koidula), az anyaságnak; sokat ír gyerekeknek, fiataloknak. Szerelmi költészetében melankólikus hangnem uralkodik (A. Haava), ám a természetről, a lírai meditációról szóló alkotásaiból sugárzik sajátos optimizmusa (Vadalmafaerdő, A felhőkönnyek csíraszálak, Nappor).

Versei egyik legfőbb jellemzője a tömör képalkotás; s hogy ezt elérje, gyakran fordul kifejező nyelvjárási fordulatokhoz, esetenként új szavakat alkot. E kísérletező versei különösen utolsó kötetekben sokasodnak el. Sokat fordít, fontos feladatának érzi az orosz, angol és finn kortársak és klasszikusok észtlíraire ültetését,

Elmélyülő lírája Arany János utolsó korszakával, a kortársak közül Károlyi Amy és Hajnal Anna műveivel vetethető egybe.

Hatvanötödik születésnapján kívánunk erőt, egészséget egy M. Under-i életmű megteremtéséhez!

ÁRPÁS KÁROLY

Hol van az a nyár?

(Fésületlen élmények)

Makacsul visszatér hozzám egy emlék az elmúlt nyárról. Nem akarom elúzni, s nem is azért írom ki magamból, hogy szabaduljak tőle, hanem mert úgy érzem ettől lesz igazán az enyém és hátha mások is gazdagodnak általa. Attól félek jobban, hogy leírva csupán dadogás lesz ez a felkavaróan szép élmény.

Az egyik júliusi napon kirándultunk Visegrádra a Hortobágy motoroson, mintegy százan. Olyan emberek, akik pár napja még azt se tudtuk a másiktól, hogy a világon van; szocialista brigádvezetők, munkások, Szolnok megye ipari és mezőgazdasági üzeméből, az **ELZETT** gyár budapesti és vidéki telepeiről, s én néhányadmagammal Békés megyéből, de akadt közöttünk szegedi is.

Egy kellemesnek ígérkező nap izgalmával helyezkedtünk el a motoros utas-terében. Az arcok belső feszültségről árulkodtak. A hajót kellemes zsongás töltötte meg. Az elmúlt napok élményeiről folyt a beszélgetés: az író—olvasó találkozó éjszakába nyúló vitáiról, a brigádéletéről, népesedésről, meg a cigánykérdésről, — nagyon őszintén és nagyon emberien. Alighanem ez indította el bennünk a kitérülködést egymás felé. Vajon mi várható a mai naptól? Kíváncsi szemek méregetik a költőt, aki hol itt, hol ott tűnik fel közöttünk. Fokozódhat-e, mélyülhet-e tovább ez a kölcsönös nyitottság? Ha nem is mondta ki ilyen világosan senki ezt a kérdést, valamennyiünkben ott motoszkált. Tükröződött az arcokon, a szemek sugarában, meg abban, ahogyan egymásra figyeltünk. Egyáltalán lehet-e ezt a kellemesen fájó érzést tovább mélyíteni? Valahonnan belülről indult ez még az előző napon, most meg már úgy tűnt, mindent kitölt bennünk, és ez elmondhatatlanul jó volt.

Egyenletes dohogással haladt kis hajónk a vízen. Elmarad az Országház, a Margitsziget a víztoronnyal, szabadtéri színpadával, ahol éppen az előző este részesültünk felemelő élményben, az Állami Népi Együttes Ecseri lakodalmasát látva. Majd Szentendre mellett haladtunk el, néztük a kétoldalt meghúzódó erdős partot. Valami szent ünnepélyességet éreztünk. Mintha titkokat rejtenének a parti fák, bokrok. Az itt-ott fürdőző, csónakázó, vagy horgászszinórt áztató emberek mintha egy másik világban léteznének. Vagy talán mi léptünk valami varázslat folytán egy másik világba, ahol eddig nem sejtett titkok tárulnak föl előttünk. Motorcsónak húzott el mellettünk, vízisielőt száguldatva maga mögött. A fiú vidám integetéssel nyugtázta produkciójának elismerését. Ettől azonban elvesztette egyensúlyát és harsány kacagásunktól kísérvé elmerült a habokban.

Az elhúzott ablakokon kellemesen hűs szellő lopakodik be, az ős életelem, a víz szagát hozva magával. Meglegyinti az arcokat, játékosan beletúr a nők hajába, beszökkik az ingünk alá.

Közben tétovázva, bátortalanul felhangzik egy lány női szoprán:

Megugrattak Hortobágyon
A karámból egy csikót

Hamar csatakozik hozzá egy másik, s a két hang összelelkezve száll most-már bátrabban tovább:

Ellopták szeretőmet,
Azt se tudom, hogy ki volt.

A dal betölti a hajóteret, kiömlik az ablakon, szétárad a víz felett, úszik utánunk a két part között. Újabb énekelők is bekapcsolódnak, férfiak, fiatalok, idősebbek. Kis kör képződik és sűrűn száll a dal egymásután, olyan önfelédten, mintha a környező világ elmerült volna valahová, s csak mi vagyunk, és semmi más nem fontos, csak az, hogy énekelhetünk. Mintha a dal szárnyán valahová a felhők közelébe emelkedtünk volna, olyan könnyűnek éreztük magunkat. Belülről, szívből jött a dal, a különböző hangok úgy összecsengtek, mint a jól összeszokott zenekar hangszerei. A szemek egymásba kapcsolódtak, s úgy csillogtak, mintha mi itt most mindnyájan nagy-nagy kincset találtunk volna. Olyan kincset, ami ugyan bennünk volt eddig is, de egyikőnk se tudott róla. Megtaláltuk önmagunkban a felszabadító szépet, amitől, vagy talán csakis ettől szép, s szebb lehet az élet. Igen. Felszabadult önmagunkat találtuk meg. Vagy éppen ott abban a pillanatban szabadultunk fel igazán valami alól, ami nem engedi, hogy megrészegedjünk saját érzéseinktől. Valami alól, ami arra kényszeríti lelkünket, hogy törtszárnyú madárkaként vergődjön az olykor hideg ész által állított korlátok között, ahelyett, hogy legalább néha a dal, a zene régióiba emelkedve megtisztuljon a mindennapok gondjaitól, így téve szebbé, könnyebbé az életet is.

A felnőttek világában mostanában nem szokás az ének. Talán a gyerekek tudnak még igazán elmerülni a legszebb hangszer, az emberi hang varázsában. Őket nem tette érzéketlenné még a mindennapi túlekedés. Elgondolkodtató, hányan áldoznak szabadidőt, munkát, nyugalmat, nem ritkán egészséges életet azért az illúzióért, hogy többnek látszanak másoknál. Látszólag szebbé akarják tenni életüket és csodálkoznak, hogy a rohanásban belső hiányérzetük csak fokozódik. A hiányérzetet újabb javak megszerzésével akarják pótolni. Állandó ürességet, kielégületlenséget éreznek. Mindent akarnak és éppen a mindenről mondanak le a látszatért. Mert veszni hagyják vagy eltemetik önmagukban az érzéseket, mint olyan valamit, amire „nekik ugyan nincs semmi szükségük”. Olyan mélyen temetik el, hogy az nem képes a felszínre törni. Pedig az ember érzéseivel együtt lehet csak igazán ember. Ha ez kiveszik belőle, érzéketlenné válik a nemesre, szépre, jóra. Teremthet önmagának bármilyen gazdagságot, semmit sem tud abból élvezni. Rab marad, saját gazdagságának rabja. Ezek a gondolatok keringtek a fejemben bizonytalan egyvelegként akkor ott, a nótázó hajón.

Közben sötét felhő nyomult a nap elé. Villám cikázott elő belőle, ijesztően recsenve. Kövér esőcseppek pettyezték a vizet egyre sűrűbben. Újabb villámok és dörrenések közepette heves vihar zúdult ránk. Gyorsan be kellett csukni az ablakokat. De az éneklők kedvét ez csak fokozta:

Esik eső, de nem ázok,
Cseresznye fa alá állok.
De oda is azért állok,
Arra járnak a szép lányok.

Az esőfüggöny egészen eltakarta szemünk elől mindkét partot. Most teljes az illúzió, hogy minden megszűnt körülöttünk, csak mi vagyunk, és semmi se fontos, csak a megnyugtató, felemelő együttléklés. Azután lassan újra előtűnik minden: a jobb parton sátorba húzódott fiatalok integetnek üdvözetet felénk. Talán a mi messzehangzó énekünktől olyan jókedvűek ők is.

A felhő már elnyargalt valahová. Fölöttünk pazar fényrel ragyog a nap, mintha kárpótolni akarna bennünket. Minden ragyog, tündököl, mosolyog körülöttünk. A milliárdnyi esőcsepp a fák levelein, mint kristálygömb szikrázik. A hirtelen beállott nagy csendességben hallani lehet a madarak füttyét. Az enyhén fodros víztükör megsokszorozva veri vissza az élető sugarakat. Olyan érzésünk támadt, mintha minden fényre vált volna, s egy fényfolyam vette a hátára a hajónkat is.

És a dal nem fogyott el, mindig akadt aki továbbvitte:

Félegyházi utca ligetös, ligetös,
Arra jár a rózsám igenyös, igenyös.
Igenyös vagy rózsám, mint a nád, mint a nád,
De kedvemre nevelt fel az édesanyád.

Vajon az otlévők közül hányan gondolnak vissza felmelegedő érzéssel annak a napnak a szép dalos perceire? Kitérőlték-e már a hétköznapok ezt a felszabadító élményt?

Vagy talán csak én érzem olykor ridegnek a körülöttünk lévő világot? Csak én érzem úgy, hogy az érzelmekről nem illik beszélni sem? De nem lehet, hogy a világ legérzőbb és egyetlen tudatos lénye, az ember teljesen megtagadja önmagától az érzelmek adta szépségeket. Ilyen gondolatot csakis a kishitőség, vagy a pillanatnyi lehangoltság ébreszthet bennünk időnként.

Akkor pedig az sem lehet, hogy csak úgy feledni tudják az otlévők azokat az órákat, az azt követő napokat. Hiszen csak ezután teljesedett ki, ami ott a hajón elkezdődött. Csak ezután éreztünk igazán valami olyasmit, hogy a legnagyobb élmény számunkra a másik érző ember. A búcsú óráiban pedig már szinte csordultig teltünk. Nem tudtunk úgy elköszönni, hogy ne ölelkeztünk volna össze a másikkal.

Ezért is hiszem, hogy senki sem feledte el a budapesti Tárogató utcai SZOT iskolán rendezett olvasótábort. Gazdagító volt együtt lenni, beszélgetni, énekelni.

Küldetés és harc

(Gondolatok az országos agitációs-, propaganda és művelődéspolitikai tanácskozás után)

Az MSZMP Központi Bizottsága 1983. január 11—12-én országos tanácskozást rendezett, amelyen — segitendő a XII. kongresszus óta végzett munka félidős értékelésének előkészítését — áttekintették az ideológiai-kulturális élet területén folyó munka néhány jellemző, illetve újszerű sajátosságát, s a megváltozott helyzet kívánta fő feladatokat.

Társadalmunk szocialista vonásainak erősítésében jelentős szerep hárul az értelmiségre, valamennyi elkötelezett, szocialista ügyünket, jövőnket szolgáló kész és tudó szellemi munkásra. Ebben a rendkívül érzékeny és bonyolult világban megnőtt az egyéni felelősség, a tettek súlya; s elengedhetetlen a realitás-érzék és a reagálókészség ütemesebb fejlesztése. Mindezek sürgetővé teszik helyzetünk és a feladatok folyamatos értékelését, a teendők gyors és egységes értelmezését.

Szerkesztőségünk abban a reményben vállalkozott e rövid gondolatébresztő közreadására, hogy kialakul egy színes, az értelmiség feladatait sokoldalúan értelmező, bemutatató vita, amely tisztázhatja a kételyeket, s nagyban segítheti az együttcselekvést. Várjuk az ezzel kapcsolatos véleményeket, írásokat!

I.

Pártunk XII. kongresszusa társadalmunk szocialista vonásainak erősítését jelölte meg legfontosabb feladatként. Ha kissé leegyszerűsítjük e roppant feladatot, akkor is legalább két tényezőt világosan kell látnunk:

Eddigi eredményeink, rendszerünk stabilitása és politikánk hitele önmagáért beszél, s valamennyiünket — akik tettünk ezért — jogos büszkeséggel tölthet el. Súlyos hiba lenne azonban, ha jelenlegi gondjainkról, s azok okairól nem vennénk tudomást. Őszintén szembe kell néznünk azzal az objektív történelmi ténnyel, hogy olyan periódusba kerültünk, amelyben eldőlt, hogy sikerül-e hazánkat — nemcsak társadalmilag —, hanem gazdaságilag is a legfejlettebb országok sorába emelni, vagy pedig hosszú stagnálásnak leszünk kitéve. Ebből következik, hogy ma minden erőnkkel a népgazdasági egyensúly megteremtését és megerősítését kell szolgálnunk.

A hosszútávú gazdasági stabilitás azonban elképzelhetetlen a tudati tényezők minőségi fejlesztése, a társadalmi méretű elkötelezettség és együttcselekvés nélkül. Régi marxista igazság, hogy a gazdaságban csak azt tudjuk felépíteni, illetve megtartani, amit azzal párhuzamosan — tőle elválaszthatatlanul — a fejekben, a közgondolkodásban is felépítünk. Ma ezek a feladatok jelentkeznek intenzív erővel az ideológiai élet minden területén.

Napjaink nehézségei mindenekelőtt abból adódnak, hogy váratlanul, szinte drámai gyorsasággal változtak meg a külső feltételek, melyekre nem számítottunk, ezért kivédésükre sem voltunk kellően felkészülve. A tőkés világgazdaság válsága igen érzékenyen érintette a nyitott, az exportorientációra és a devizakitermelésre kényszerülő magyar népgazdaságot. A válság hatása ráadásul párosult az intenzív gazdaságfejlesztési szakaszra való áttérés amúgyis ezernyi nehézségével. Nem volt könnyű elfogadni, hogy ebben a helyzetben csak a nem gazdaságos termelés gyors felszámolása, a termelési szerkezet átalakítása, illetve a sokszor kiszámíthatatlan változásokhoz való alkalmazkodás idejének lerövidítése segíthet.

A kívánt ütemű szemléletváltozást akadályozza az is, hogy szocializmusképünk fő vonásai olyan korszakban alakultak ki, amelyben a jelenlegihez hasonló nehézségekre és feladatokra senki sem számított; amikor a szocializmust szinte ellentmondásmentesnek képzeltük el, olyannak, amelyben, ha akadnak is gondok, azok átmenetiek, s megoldásuk jórészt szubjektív szándékainktól függ. Ebből következett, hogy egy simább, sokkal töretlenebb fejlődési perspektívát vetítettünk ki a jövőbe. Nehéz volt megszabadulnunk attól az illúziótól, hogy szocialista társadalmunk fejlődése magától értetődően következik a szocialista tulajdon- és hatalmi viszonyokból.

A közgondolkodás fejlődését — bizonyos illúziók továbbélése mellett — építőmunkánk történelmi tapasztalatainak nem kellően alapos elemzése, illetve azok a feszültségek is megzavarják, amelyek elsősorban Lengyelországban, de kisebb mértékben más szocialista országban is érzékelhetők. S erre az ellenséges propaganda is jócskán ráerősít.

Gazdasági gondjaink mellett valamennyiünket élénken foglalkoztat a nemzeti — és a nemzetiségi kérdés, az identitástudat, a hovatartozás tisztázásának igénye is. Ez végsősoron egy természetes emberi-tudati igény; de az is természetes, hogy nem szűkülhet le egy-egy divatos, vagy az ellenséges propaganda által felerősített kérdés-, vagy jelenségsoporra. Népünk, a magyarság múltját, jelenét és jövőjét csakis valamennyi összefüggésével együtt, higgadtan, reálisan és marxista történet szemlélettel vizsgálhatjuk. Itt nincs helye a felszított szenvedélyeknek, de a jogos, a szocialista építőmunka eredményein alapuló nemzeti büszkeség véka alá rejtésének sem. A józan mértékletesség és a realitások dialektikus egységbe rendezése a legfontosabb most számunkra. S ebben óriási szerepe és még számtalan kiaknázatlan lehetősége van — a család mellett — az iskolának. Meggyőződésünk, hogy megyénk pedagógusainak döntő többsége rendelkezik azzal a felkészültséggel és erényekkel, amelyek ehhez a munkához elengedhetlenül szükségesek.

II.

Milyen további szemléletváltozást követelnek tőlünk az előttünk álló feladatok?

A recessió — bármilyen társadalmi rendszerről legyen szó — felnagyítja a belső gondokat, érzékenyebbé teszi a politikai légkört, a társadalmi közérzetet. Ezt az objektív hatásrendszert neveztük mi a hetvenes évek végén „begyűrűzésnek”, ma viszont már nevén nevezzük: felszabadulás utáni történelmünk egyik legnehezebb időszakát éljük. A belső okokat vizsgálva természetesen van miről kritikusan és önkritikusan szólni gazdasági és ideológiai életünk minden

területén. Nagy hiba lenne azonban, ha most egyoldalú önmarcangolásba kezdenénk, sokkal fontosabb, hogy a folyamatos és reális társadalmi önvizsgálat alapján teendőinket, illetve önmagunkat időben képesek legyünk hozzáilleszteni a változó valósághoz, a mai külső és belső kihívásokhoz. Ehhez viszont egyet minden helyzetben világosan kell látnunk, — azt, hogy jöhetnek bármilyen korszakok, keserves küzdelmek, vagy lendületesen felfelé ívelők, eszméink igazságának, s eszményeink tisztaságának terjesztése nem szünetelhet a legkedvezőtlenebb viszonyok közepette sem.

A munkásosztály, s ezáltal az egész társadalom érdekeit szolgáló szocialista értelmiség megtisztelő kötelessége és küldetése ma mindenekelőtt az, hogy a maga helyén és lehetőségeivel hozzájáruljon a marxista elmélet és tudatosság erősödéséhez; s munkájával, példamutatásával gyorsítsa a társadalom rugalmas alkalmazkodó képességének fejlődését, a megújulási készség kibontakozását.

Ahhoz, hogy helytállhassunk, a mainál sokkal mélyebben és differenciáltabban kell vizsgálnunk a külső és belső folyamatokat, az okokat és a reális alternatívákat. S ez a szó igazi értelmében elkötelezett helytállást és példamutatást kíván mindannyiunktól. Óvakodnunk kell az egyoldalúságtól ugyanúgy, mint ahogyan minden felületes általánosítástól. Csak a marxizmusra épülő szilárd hit, a problémákkal való reális szembenézés, a szükségletek megfelelő rangsorolása és a követelményekkel versenyt tartó munka segíthet át bennünket a jelenlegi nehéz helyzeten.

Megyénk értelmisége — különösen az elmúlt negyedszázadban — méltó volt a bizalomra, helytállásával bizonyította, hogy nem pusztán útitársa, hanem szövetségese a munkásosztálynak a szocializmus építésében. Az elért eredmények biztos alapot adnak a kívánt ütemű és minőségű továbblépéshez. Ebben nagy erőt jelent mindannyiunknak az a tény, hogy a párt bízik bennünk, s adott egy olyan kiegyensúlyozott politika, amelyben bízhatunk. Éppen ezért nem érthetünk egyet azokkal, akik jövőnket a „túlzottan gazdaságcentrikus politikától” féltik; de azokkal sem, akik történelmünk tragikus eseményeiből az „elkerülhetetlen magyar balsorsra” következtetnek. Úgy véljük, a többség nevében nyugodtan kijelenthetjük: mi nem akarjuk összekeverni a történelmi kérdéseket a ma problémáival, hanem a megtett történelmi út tanulságait vizsgálva szeretnénk a mát, illetve a jövőt megjobbitani.

Ehhez megvan a jószándék és a kapacitás. Olykor gondot jelent azonban a cselekvési lehetőségek módosulása. A jelenlegi helyzetben a tehetség és az innovatív cselekvés mindenképpen prioritást követel és érdemel. Nincs helye a megalapozatlan szakmai, vezetői féltékenységnek, a szüklátókörűségnek, a kezdeményező-készség visszafogásának. De ugyanígy nem támogatható a kellő felelősséget nélkülöző, az egész népgazdaság érdekeivel nem számoló vállalkozói kedv sem. A szellemi-vezetői területen dolgozók nagy küldetése ma a szükségletek és a lehetőségek összhangjának megteremtése.

Ideológiai feladataink árnyalt értelmezése megköveteli, hogy a fiatalokról és a művészeti életről külön is szóljunk. Tesszük ezt azért, mert itt Szolnok megyében is átérezzük annak a megállapításnak a súlyát, hogy: „Ilyen feszítő viszonyok között egy társadalomnak nagyobb fegyelemre, rendre, az abban működő különféle erők jobb együttműködésére és egységére van szüksége”. Ebből is következik, hogy a kívánt együttműködés még szorosabb szövetséget, megértést és a nagyobb követelmények példás teljesítését kívánja meg.

Az új nemzedékről történő gondoskodás, az ifjúság nevelése — a felszabadulás óta — egész társadalmunk ügye, az egyik leglényegesebb feladatunk.

Úgy véljük, nem kell különösebben bizonygatni, hogy szocialista jövőnk érdekében a fiatalokkal való törődés, felkészültségük, és meggyőződésük marxista—leninista, céljaiknak megfelelő formálása elsődrendű kötelességünk. Pártunk XII. kongresszusa így fogalmaz erről:

„A fiatalok lendületének, kezdeményező készségének, új iránti fogékonyságának, tehetsége kibontakoztatásának tág teret nyújt szocialista rendszerünk. Az ifjúságnak ezeket a tulajdonságait az eddigénél is jobban kell fejleszteni. Úgy neveljük a fiatalokat, hogy a szocializmus rendíthetetlen hívei és lelkes építői legyenek.”

Közvéleményünk azonban esetenként túlzottan szigorú a fiatalokhoz, pesszimizmában ítéli meg őket. Még a higgadtabb, realisabb véleményekben is sűrűn keveredik és változik az elismerés és az elmarasztalás. Ez részben természetes és minden korban így volt. Az egyoldalú, leegyszerűsítő megítélésnek azonban nagyok a veszélyei. Az egészséges és szükséges kritikusság nélküli dicséret, az elvtelen engedmény túlzottan magabiztossá tesz és illúziókat táplál; a jogos megérdemelt elismerés hiánya pedig az egyik legfontosabbtól, a sikerélménytől foszt meg, befelé forduláshoz vezet. A fiatalok helyes és reális megítélése fontos politikai kérdés és feladat is egyben, amelyhez a réteg hangulatának, érdeklődésének, tájékozottságának és tetteinek megismerése nélkülözhetetlen. Kötelességünk partnerként kezelni őket, elismerni értékeiket, osztozni sikereikben, s figyelemztetni tévedéseikre.

A fiatalok megértését és megítélését bonyolultabbá teszi az a tény is, hogy szemléletükben — ugyanúgy, mint a felnőttekében — egyidejűleg jelen vannak és hatnak a konzervatív és a progresszív nézetek. Ez az összkép azonban mindig olyan, mint amilyen az adott történelmi kor és társadalmi környezet; nincs önmagában vett ifjúság. Nem kérhetjük számon tőlük saját fiatalságunkat, meg nem valósult vágyainkat, csakis azt, hogy hogyan sáfárkodnak azzal, amit nyújtunk nekik, illetve amit ők maguk teremtenek. Amikor sokszor kifogásoljuk az új nemzedék magatartásának és életvitelének újszerű, számunkra olykor megdöbbentő elemeit, nem feledkezhetünk meg a másik oldalról sem: a kommunista műszakokról, a fiatal újtókról, az építőtáborok 110 százalékos teljesítményéről, a szolidaritási akciókról, vagy a tanulásban, a munkában bizonyított helytállásról. A kép ellentmondásosságában teljes, a lényeg azonban az, hogy fiataljainkat — minden gond ellenére — összességében a jóra törekvés, a jobbitó szándékú változtatás igénye és a becsülettel végzett munka jellemzi.

Nekünk nem szabad lemondanunk egyetlen megtévedt fiatalról sem, hanem következetes meggyőző munkával vissza kell térítenünk a céljainknak megfelelő útra, amit csakis neveléssel, példamutatással és a kollektívák erejével tudunk véghez vinni.

A mai, gondokkal terhes világunkban különösen nehéz a **művészet hivatásának**, elkötelezett valóságfeltáró és emberformáló szerepének reális és humánus megvalósulása. A XII. kongresszus világosan megfogalmazta a művészeti alkotómunka szabadságának garantálását, de az ezzel kapcsolatos követelményeket is. Történelmi-filozófiai igazság, hogy a szocializmusban a szabadság „nem a valamitől való, hanem a valamire való” szabadságot jelenti. S ez a valamire való szabadság a szocialista ügy és ember fejlődését szolgáló művészi valóságábrázolás alkotói és formai szabadságát jelenti. Társadalmunk nem a lakkozást, a szocialista fejlődés létező ellentmondásainak elhangzását várja a művészettől, hanem történelmi utunk és mai valóságunk reális, előrevivően kritikus ábrázolását. Az egyoldalú negativizmus azonban inkább árt, mint használ. Igen mély,

történelmi igazság rejlik Aczél György szavai mögött: „Senkinek sincs joga úgy kritizálni nyilvános fórumokon, hogy a bírálát megfossa az embereket keserves munkával és harcokkal, áldozatokkal teli múltjuk értelmétől, vállalható értékeitől, a jelen eredményeitől és eszményeitől. Ezzel az elidegenítéssel a szocializmus lehetőségeibe és a nép, a nemzet jövőbe vetett hitét megingatni, aláásni”.

Az elmúlt negyedszázad szélsőségektől mentes gyakorlata bizonyította, hogy a párt nem kíván politikai eszközökkel beavatkozni az egyéni ízlés és stílus kérdéseibe. Azt azonban nehezen vitathatja bárki is, hogy a mai helyzetben döntő fontosságú, hogy értékes, maradandó, humánus művek, produkciók szülessenek. Azzal is tisztában vagyunk, hogy nem könnyű megragadni és hitelesen megörökíteni rendkívül bonyolult korunk, s az ebben élő emberek lényegét. De még a nehézségek ürügyén sem békülhetünk meg azzal, hogy azok az irányzatok vállaljanak hangadóvá, amelyek végső kicsengésükben, illetve finom áthallásaikban az emberek élet- és alkotókedvét rombolják.

Megyénk művészeti alkotóműhelyeiben döntően elkötelezett, kiegyensúlyozott munka folyik. Az új helyzethez történő alkalmazkodás azonban megkívánja az eszmei, gondolati és művészi értékek szerinti nagyobb szelektálást; és a szocialista jövőnk melletti még következetesebb kiállást. Úgy véljük, ez nálunk nem tehetség kérdése, mert az adott; sokkal inkább a meggyőződésen alapuló tudatosság erősítése eredményezhet előrelépést.

Az értelmiség előtt álló feladatok tehát — ha kissé önkényesen is, de talán helyénvalóan — úgy foglalhatók össze, hogy: **küldetése a szocializmus új erkölcsi értékrendjének kialakításában és elfogadtatásában való aktív példamutató részvétel.** Ezt nemcsak a nehezebbé váló feltételekhez szükséges alkalmazkodókészség fejlesztése indokolja, hanem az a történelmi-társadalmi tény is, ami az átmeneti korszak ellentmondásaiból következik. Mindenekelőtt abból, hogy a felszabadulás óta eltelt 38 esztendő alatt még nem alakulhatott ki egy társadalmilag elfogadott, átélt, többé-kevésbé homogén új értékrendszer. Ilyen rövid történelmi időszak nem is képes létrehozni a különböző érték-szubkultúráknak azt a szilárd, belső együttesét, amely például a vallásos világnézetben, illetve a huszadik század háborúitól nagyrészt megkímélt polgári társadalmakban — természetesen más ideológiai előjellel — szilárdan megvan.

Visszahúzó erő ebben az is, hogy csak igen nehezen, szívós küzdelemmel és bizonyítással lehet áttörni azt az értékrendet, amelyben évszázadok nemzedékei örökítették át egymásba szokásaikat. Ezért a meggyőző munkában tekintettel kell lennünk arra, hogy: „E magatartásmódok és tulajdonságok elleni harcban elvileg mindenki egyetért, amíg saját magát nem kell megváltóztatnia; amikor arra kerül a sor, hogy saját magában nyomja el ezeket a reflexeket, kényelmetlenül kezdi érezni magát és ezért gyakran a szocializmust okolja”.

A helyzet és a teendők sora tehát adott, de korántsem egyszerű. Nem megnyugtató, sokkal inkább, mint továbbgondolásra alkalmas költői képet idézzük befejezőként az Aczél György és Francois Cohen beszélgetését tartalmazó kötet mottóját:

„A sokárbocos vitorlások gőgös tulajdonosai pöfögő teáskannáknak csúfolták az első gőzhajókat. Igaz, ormótlanak és zajosak voltak ezek a gőzösök, s masinisztaik szakértelme sem volt nagy. A legjobb vitorlások gyakran meg is előzték őket. De a jövő az övék volt.”

Szolnok megye közgazdászainak élet- és munkakörülményeiről

(Egy vizsgálódás néhány tanulsága)

I.

A társadalmi-gazdasági fejlődés mai szintjén, az elért eredmények megtartásának és a továbbhaladásnak előfeltételévé válik, hogy az egyre bonyolultabbá, sokrétűbbé váló teendőket magas szinten legyünk képesek ellátni. Az ebben felmerülő irányítási, szervezési, tudományos-kutatói és oktatói feladatok végrehajtása döntően a jól képzett értelmiségi szakemberekre hárul. Számszerűen növekedésük, képzettségi szerkezetük, a népgazdaság különböző területein elfoglalt helyük, életmódjuk, jövedelmeik nagysága, forrása, és ezek felhasználásának elemzése napjainkban nélkülözhetetlen biztosítékai a további fejlődésnek.

Ezt a szükségszerűséget felismerve a Magyar Közgazdasági Társaság Szolnok megyei Szervezete 1982-ben felmérést végzett a megyében dolgozó közgazdák élet- és munkakörülményeinek feltárására. A következőkben e felmérés tanulságai alapján szeretnénk a megye közgazdászai helyzetének főbb jellemzőit bemutatni.

A teljesebb megítélés érdekében először szólnunk kell arról is, hogy fő vonásaiban mi jellemző a hazai értelmiségre, s ezen belül a közgazdász értelmiségre. Ha számarányuk alakulását vizsgáljuk, egyértelmű a megállapítás: társadalmunkban a felsőfokú végzettségűek számának gyors növekedése a jellemző. (Lásd: A felsőfokú közgazdasági, kereskedelmi végzettségűek demográfiai és foglalkozási jellemzői. Bp., 1981. KSH.)

1980-ban a felsőfokú végzettségűek száma 5,6-szerese az 1930. évinek, és 1,6-szerese az 1970. évinek. Ugyanezek az adatok a közgazdász és kereskedelmi végzettségűeknél: 12,9; 3,6 és 1,8. 1930-ban a felsőfokú végzettségűek nagy része jogász. 1980-ban viszont az első helyet az oktatási, tudományos és közművelődési végzettségűek foglalják el. Az általános növekedés mellett a jelzett 50 évben, csökkenő az egészségügyi, a művészeti és jogtudományi végzettségűek részaránya; hullámzó a mezőgazdaságiaké, s növekvő a műszaki, az oktatási és közgazdasági diplomások aránya.

1980-ban a felsőfokú végzettségűek 8,4%-a volt közgazdász. A végzettség jellegének alakulásán túl az utóbbi évek jellemző tendenciája, hogy az értelmiségben belül jelentősen növekszik a főiskolai végzettségűek aránya, így a közgazdászoknál is. Bár még mindig az egyetemet végzetek a legnagyobb létszámú csoport. Ha demográfiailag közelítjük meg a változásokat az tapasztalható, hogy

— a férfiak és nők számában mutatkozó különbségek csökkentek, a nők száma 1980-ban már meghaladta a 40⁰/₀-át az össz felsőfokú végzettségűeknek; a közigazdászoknál az az arány 49,2⁰/₀-os;

— általános tendencia a fiatalodás; a közigazdászok életkora is csökkenő, ma már a 35 évesnél fiatalabbak részesedése több mint 45⁰/₀-os.

A diplomások területi megoszlását elsősorban a városcentrikusság erősödése jellemzi. A közigazdászoknál ez valamelyest csökkent. A budapestiek aránya alacsonyabb, a vidéki városokban lakóké magasabb lett, s kismértékben növekedett számuk a községekben.

Az 1980-as évi területi megoszlást mutatja az alábbi táblázat:

A felsőfokú közgazdasági, kereskedelmi végzettségűek területi megoszlása 1980-ban

Terület	Fő	%
Budapest	25 575	58,1
Debrecen	769	1,8
Győr	641	1,5
Miskolc	1 076	2,4
Pécs	758	1,7
Szeged	671	1,5
Többi város	9 153	20,8
Község	5 364	12,2
Összesen	44 007	100,0
Ebből:		
Szolnok megye	872	2,0

Napjainkban a társadalmi munkamegosztás egyre bonyolultabb rendszere következtében a diplomások ágazati megoszlása már nem követi a képzettségi szerkezetet, s az egészségügyiek kivételével minden területen heterogénebbé vált. A legheterogénebb a közigazdászok ágazati megoszlása lett, akik a különböző termelő ágazatokon túl dolgoznak a közigazgatásban, az egészségügyben és a különféle kulturális területeken is.

A közigazdászok döntő része 1980-ban az iparban (21,1⁰/₀), a kereskedelemben (22,4⁰/₀) és a közigazgatásban (21,0⁰/₀) dolgozott, részarányuk azonban e területeken csökkenő. Figyelemre méltó a személyi és gazdasági szolgáltatásban, valamint az egészségügy, a szociális és kulturális szférában mutatkozó növekedésük. 1970—1980 között az előbbi területen a növekedés 5,7⁰/₀ volt, az utóbbinál pedig 5,1⁰/₀.

II.

A felsőfokú közgazdasági, kereskedelmi végzettségűek összetételének alakulása Szolnok megyében 1980-ban

A VÉGZETTSÉG JELLEGE SZERINT

	Összesen	Férfi	Nő
Közgazdasági	767	394	373
Kereskedelmi	105	56	49
Összesen:	872	450	422

A VÉGZETTSÉG SZINTJE SZERINT

	Összesen	Férfi	Nő
Egyetemi	318	188	130
Főiskolai	482	219	263
Egyéb felsőfokú	72	43	29

KORCSOPORTOK SZERINT

Korcsoport	Fő	%
20—29	295	33,8
30—39	297	34,1
40—49	159	18,2
50—59	90	10,3
60—X	31	3,6

Az adatok lényegében hasonló tendenciákat jeleznek az országgal, vagyis: a közgazdasági végzettségűek túlsúlyát a kereskedelmi végzettségűekkel szemben; a főiskolát végzettek nagyobb hányadát, ahol viszont nő többlet van; a közgazdász társadalom viszonylag alacsony átlagéletkorát, mivel kb. 49% a 35 év alattiak részaránya.

A Magyar Közgazdasági Társaság megyei Szervezetének felmérése lehetővé teszi a vázolt általános tendenciák konkretizálását; a demográfiai és foglalkozási jellemzőkön túl a közgazdász-közérzet, a jövedelmek és életkörülmények feltárását. Megállapításaink 108 kérdőív adatain alapulnak. A megkérdezettek 12,4%-át adják a megye kereskedelmi és közgazdász diplomásainak. 73,1%-uk gazdasági ágazatokban dolgozik, 20,4% intézményekben, s 6,5%-uk pedagógus. Több mint 50% nem idősebb 35 évnél, 36,1%-uk nő. A válaszadók 61,1%-a Szolnokon lakik és dolgozik, de jelentős a községekben lakók és dolgozók aránya is (13,9%). 70%-uk közgazdasági egyetemen végzett, a Pénzügyi és Számviteli Főiskolát végzettek aránya 13,9%, a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolát pedig 10,2%-uk végezte el.

Tekintsük át először a közgazdász „pályafutást”.

**A közgazdászok megoszlása
a jelenlegi munkahelyen betöltött munkakörük alapján**

Életkor	Felső szintű	Közép- vezető	Beosztott	Összesen
30 év alatt	4	9	12	25
30—35	6	21	6	33
36—45 között	11	13	2	26
46—60	9	13	2	24
Összesen:	30	56	22	108

A megkérdezettek döntő részében, s ezt szóbeli információk is megerősítik, mély nyomot hagyott az egyetem, illetve a főiskola. Az itt folyó képzést napjainkban, s a tanulmányok idején egyaránt jónak, illetve közepesnek tartották. Megerősítették, hogy az iskola teremtette meg a jelöltekben a „közgazdász hivatás alapjait”, lényegében itt alakult ki az első határozott kép a közgazdász munkáról, ami azonban — különösen a kezdő éveken — néha konfliktusforrássá is válik. („Nem ezt vártam.” „Én nem így gondoltam.” stb.) Mindezek igen fontosá teszik a munkahelyi beilleszkedés kérdéseit.

A vizsgált közgazdászok döntő részénél mindennek ellenére sem volt komolyabb beilleszkedési probléma. 29⁰/₀-uk viszont úgy nyilatkozott, hogy sem pályakezdekéskor, sem munkahely-változtatáskor nem segítettek elő zavartalan beilleszkedésüket, s ez egyaránt vonatkozott a vezetőkre, a munkatársakra és a társadalmi szervekre.

Nagyjából hasonló a helyzet a közgazdasági ismeretek hasznosításánál is. A közgazdászok 68,5⁰/₀-a itéli meg úgy, hogy jelenlegi munkahelyén és munkakörében hasznosítja ismereteit, s mindössze 5,6⁰/₀-uk állítja ennek ellenkezőjét. A megkérdezettek fele állítja, hogy feladatának ellátásához az önálló tevékenység, az új megoldások keresése és a rutinmunka egyaránt és egyenlő mértékben hozzátartozik. Csupán rutinmunkát 16,7⁰/₀-uk végez.

A vázolt néhány negatív vonás önmagában még nem társadalmi probléma, de ezek összegződése egyeseknél már komolyabb konfliktust eredményezhet, ami a munkahely-változtatásokban is jól érzékelhető. A felsőfokú tanulmányok befejezése óta 41,7⁰/₀-uk nem, 28,7⁰/₀-uk egyszer már változtatott munkahelyet, a négyszer és többször változtatók aránya 3,7⁰/₀. Elgondolkodtató, hogy a 46—60 évesek több mint 40⁰/₀-a egyáltalán nem; a 35 éves és fiatalabbak 55,2⁰/₀-a viszont már legalább egyszer munkahelyet változtatott; s a 30 éven aluliak 44⁰/₀-a vált már meg attól a munkahelytől, ahol mint pályakezdőt alkalmazták.

Elgondolkodtató választ adtak a közgazdászok arra a kérdésre is, hogy az elkövetkező években szeretnének-e munkahelyet változtatni. A felső szintű vezetők 30⁰/₀-a (9 fő), a középvezetők fele (28 fő) és a beosztottak 45,5⁰/₀-a (10 fő) igennel válaszolt. Legnagyobb arányban a 30 éven aluliaknak van ilyen szándéka (60⁰/₀), őket követik a 30—35 évesek, akiknek 57,6⁰/₀-a tervezi a munkahely-változtatást. Többségük a szakmai előrehaladást jelöli meg fő okként. Né-

hányan a munkahelyi kollektívával elégedetlenek, mások vezetőik magatartását kifogásolják, de olyan véleménnyel is találkoztunk, hogy jelenleg ésszerűtlen munkát végeztenek vele.

A kérdőív lehetőséget nyújtott néhány gazdasági kérdéssel kapcsolatos véleménynyilvánításra is. Ilyen volt például a munkaerőhelyzet megítélése. A közgazdászok 42,6⁰/₀-a szerint a munkahelyükön több munkaerőt foglalkoztatnak a kelletténél, 31,5⁰/₀-uk szerint éppen annyit és negyedük szerint kevesebbet.

Gazdasági problémáink megoldását a közgazdászok 63,9⁰/₀-a szerint a gyakorlati szemlélet viszonylagos hiánya akadályozza leginkább. Többek vélekednek úgy, hogy a helyes, a fejlődést előrevivő elképzelések túlságosan lassan, hosszú idő múlva valósulnak meg a gyakorlatban, s olykor a szervezetihiány, illetve az érdekeltség hiánya is nehezíti a problémák megoldását. Gazdaságirányítási rendszerünk fejlesztéséhez a közgazdák közel 70⁰/₀-a a vezetők kiválasztási rendszerének, 38⁰/₀-a pedig az oktatási rendszer megreformálását tartja elengedhetetlenül szükségesnek. A közgazdászok több mint 90⁰/₀-a nagyon fontosnak tartja a szocialista országokkal való gazdasági kapcsolatok bővítését. A közös gazdasági vállalkozásokban történő részvételt azonban egyesek véleménye szerint több tényező akadályozza: pl. a gazdaságirányítási rendszerek különbözősége, gazdasági érdekkülönbségek, KGST alapszabály stb.

A fejlett tőkés, illetve a „harmadik világ” országaival a közös gazdasági vállalkozások szélesítését a közgazdászok szinte kivétel nélkül nagyon fontosnak vallják. Itt is vannak azonban akadályozó tényezők: pl. a két világrendszer között fennálló politikai és ideológiai harc; a tőkés országok diszkriminációs politikája; vagy a mi oldalunkról az alacsonyabb műszaki színvonal, a piackutatás viszonylagos elmaradottsága stb.

Napjaink értelmiségével szemben támasztott egyik alapvető követelmény a nyelvismeret. Országosan a közgazdászok 42,9⁰/₀-a beszél egy vagy több idegen nyelvet. A megyei felmérés e kérdést megszigorítva vizsgálta, s csak az állami nyelvvizsgákat vette figyelembe. Nyelvvizsgálója a közgazdászok 12⁰/₀-ának van, ezen belül közel egyharmad részük felsőfokú. A nyelvvizsgákkal rendelkezők több mint négyötöde 35 év alatti. Jelenleg a közgazdászok 12⁰/₀-a tanul nyelvet. Mindezek mellett érdekes viszont, hogy idegen nyelvű gazdasági lapokat, közgazdasági folyóiratokat szinte egyáltalán nem olvasnak a válaszadók.

A megkérdezettek 15,7⁰/₀-a rendelkezik egyetemi doktori fokozattal. Magasabb tudományos fokozat azonban a vizsgált körben nem fordult elő.

A kérdőívek adatai tájékoztatást nyújtottak a közgazdászok munkájának anyagi elismeréséről is.

Az egy főre jutó havi jövedelem alakulása 1981-ben (forint)

Életkor	Felső szintű	Közép-	Beosztottak
	vezetők		
30 év alatt	4150	3125	3221
30—35	3117	3326	2675
36—45 között	4209	3581	4005
46—60	5222	3571	3650

Ezekhez viszonyítási alapként annyit, hogy 1981-ben Magyarországon a foglalkoztatottak havi átlagkeresete a szocialista szektorban 4436 Ft, Szolnok megyében kb. 3900 Ft volt.

1981-ben a közgazdászok 15,7⁰/₀-ának volt másodállása, illetve mellékfoglalkozása és még ugyanennyien jutottak külön jövedelemhez rendszeres vagy alkalmi tevékenységből származóan. A közgazdászok nyilatkoztak arról is, hogy jövedelmük alapján hol helyeznék el magukat egy olyan elképzelt hétfokú skálán, ahol az 1-es fok a legkevesebbet, a 7-es pedig a legtöbbet keresőket jelzi a társadalomban. Az átlagos beállítás a skálán: 4,12 volt. A közgazdász családok életszínvonalát többek között nem csak a keresetek nagysága, hanem az eltartottak száma is befolyásolja. Egyértelműen ez a tényező okozza pl. a 30—35 év közöttiek alacsonyabb havi jövedelmét a 30 év alattiaknál. A táblázat adatai mögött természetesen jelentős különbségek húzódnak meg, de a szélsőséges jövedelmek aránya nem nagy. A családoknak 4,6⁰/₀-ában kevesebb az egy főre jutó havi jövedelem a 2000 Ft-nál; és kb. ugyanilyen hányadukban több mint 6000 Ft. Elgondolkodtató viszont a közgazdászok 50⁰/₀-ának az a véleménye, hogy jövedelmük nem elég a „megfelelő” életszínvonal biztosításához. Különösen a 35 év alattiak körében tekinthető majdnem általánosnak ez a vélemény: 63,8⁰/₀-uk nyilatkozott így. Természetesen a felmérés igazi hasznosságát az adhatja meg, ahogyan a levonható következtetések alapján mindenki a saját területén próbál javítani a negatívumokon, s megtartani az eddigi nem kevés eredményt.

Befejezésül egy ilyen javító-megtartó területre szeretnénk még utalni: az oktatásra. A megye általános közgazdász „importja” ugyanis megszűnt, s ha kismértékben is — és főként a kereskedelmi-vendéglátó vonalon —, de lényegileg „közgazdász exportálóvá” lett. A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola szolnoki tagozata a nappali tagozaton az 1981/82-es tanévben bocsájtott ki először végzős hallgatókat. A 68 fiatal diplomás közül 25 maradt a megyében, 63,2⁰/₀-uk pedig a megyén kívül helyezkedett el. A beiskolázás adatait vizsgálva ez az arány várhatóan növekedni fog.

A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola szolnoki tagozatára az 1982/83-as tanévre beiratkozott nappali tagozatos hallgatók összetétele:

Szak szerint:

kereskedelmi	193
vendéglátó	74
összesen:	267

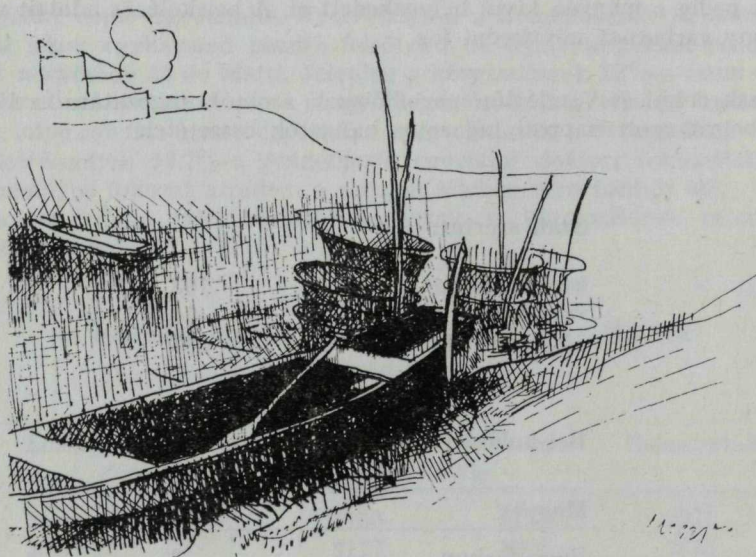
Beiskolázási hely alapján:

Megyék	Fő
Bács-Kiskun	3
Békés	23
Borsod-Abaúj-Zemplén	63

Csongrád	9
Hajdú-Bihar	41
Heves	28
Szabolcs-Szatmár	27
Szolnok	71
Pest	2

A megye közgazdászainak adott a lehetősége, s ezzel együtt a felelősége is arra, hogy jól alakítsák a fiatalokban a kívánt pályaismeretet; segítsék az oktatás és gyakorlat egységének szorosabbá válását. Pozitív, hogy az ezzel kapcsolatos sokirányú feladatok nagy része ma már nem csupán terv, hanem megvalósult gyakorlat. (Pl. a kereskedelmi és vendéglátóipari szakemberek bevonása az oktatásba, a véleményük kikérése az oktatási stratégia kialakításában; a hallgatók új jellegű szakmai gyakorlata; — vagy a Közgazdasági Társaság Szolnok megyei Szervezetének rendezvényei a főiskolán, a főiskolásoknak stb.) Mindezek még egy nagy lehetőséget hordanak magukban: mégpedig azt, hogy a megye és ezen belül kiemelten Szolnok város a főiskolán mindinkább kibontakozó, pezsgő közgazdász közéletet kihasználva —, az alföldi körzet jelentős bázisává, a vidéki közgazdász élet egyik csomópontjává lehet.

DR. BARTA ÁRPÁD—HEGEDŰS LAJOS

HAGYOMÁNYOK

Korunkat megvilágító fény

Marx Károly halálának 100. évfordulójára

A kiemelkedő alkotók, történelmi személyiségek születésének centenáriumáról megemlékezni, az antik ókor óta szokása az emberiségnek. Olyan jelentőségű gondolkodó, mint Marx Károly esetében, aki munkásságával új történelmi kort alapozott meg, azonban nemcsak indokolt, hanem megtisztelő kötelessége is az utókornak, hogy halálának évfordulójáról is megemlékezzen. Engels sorai fejezik ki a legtalálóbban, mit jelentett, adott Marx az emberiségnek, mindannyiunknak:

*„Mi mindnyájan ő általa vagyunk azok,
akik vagyunk; s a mai mozgalom is
az ő elméleti és gyakorlati tevékenysége révén
lett azzá, ami...”*

(Engels W. Liebknechthez)

I.

1883. március 14-én délután háromnegyed háromkor Londonban „korunk legnagyobb gondolkodója megszűnt gondolkodni”: március 17-én helyezték örök nyugalomra a highgate-i temetőben. Nagyságát, munkásságának értékét már a kortársak többsége is elismerte, de igazi génuszát az emberiség az 1917-es orosz proletárforradalom győzelme után ismerhette meg. Ma pedig már a polgári gondolkodók jó része is elismeri, hogy Marx életműve a „korunkat megvilágító fény”-ek egyike.

Marx a tudomány forradalmára volt, pontosabban forradalmár a tudományosság révén. „Igazi élethivatása az volt, hogy valamilyen módon közreműködjék a tőkés társadalom által létrehozott állami berendezkedések megdöntésén; hogy közreműködjék a modern proletáriátus felszabadításán, amelyeket elsőként ő ébresztett helyzetének és szükségleteinek tudatára, felszabadulása feltételeinek tudatára.” — mondotta Engels Marx sírjánál.

Mint tudós, két gyökeres felfedezést tett:

1. Felismerte az emberi történelem fejlődéstörvényeit, amit tömören így foglalt össze: „Életük társadalmi termelésében az emberek meghatározott, szükség szerű, akarattuktól független viszonyokba lépnek, termelési viszonyokba, amelyek anyagi termelőerők meghatározott fejlődési fokának felelnek meg. E termelési viszonyok összessége alkotja a társadalom gazdasági szerkezetét, azt a reális bázist, amelyen egy jogi és politikai felépítmény emelkedik, és amelynek meghatározott társadalmi tudatformák felelnek meg. Az anyagi élet termelési módja szabja meg a társadalmi, politikai és szellemi életfolyamatot ál-

talában. Nem az emberek tudata az, amely létüket, hanem megfordítva, társadalmi létük az, amely tudatukat meghatározza.” (MEM Vál. Művei II. köt. 1975, 6. old.)

2. Felismerte a tőkés termelési mód, a tőkés társadalom mozgástörvényeit; felfedezte az értéktöbbletet, amely közgazdasági elméletének alapköve.

Marx zsenialitása abban csúcsonyul ki, hogy felfedezéseit az emberiség megelőző fejlődése történetének tanulságaira építette, s azokra a kérdésekre keresett és adott választ, amelyeket kora, a 19. század második felének kapitalizmusa felvetett.

Lenin úgy értékelte ezt, hogy: „Tanítása a filozófia, a politikai gazdaságtan és a szocializmus legnagyobb képviselői tanításának egyenes és közvetlen folytatásaként jött létre.”

Nézetei már életében széleskörben ismertté váltak, ami azt eredményezte, hogy Marx kora legszeretettebb, de egyben leggyűlöltebb személyisége volt. A leggyűlöltebb a nép elnyomói, kizsákmányolói részéről; s a legszeretettebb az elnyomottak, a kizsákmányolt proletáriátus által.

Az egyik kortárs, a Marx-szal egyébként sokat vitatkozó, néhány kérdésben eltérő álláspontot valló **Wilhelm Liebknecht** így emlékezett vissza a géniuszra:

Marx azok a nagy, kis és középszerű emberek között, akiket ismertem, egyike volt azoknak a keveseknek, akik nem voltak hiúk. Ehhez túlságosan nagy és túlságosan erős — s alighanem túlságosan büszke is volt. Sohasem pózolt és mindig hű volt önmagához. Akár egy gyermek, képtelen volt álarc viselésére és tettetésre. Ha csak társadalmi vagy politikai okok nem tiltották, kertelés nélkül kimondotta és arcával is kifejezte gondolatait és érzelmeit. S ha tartózkodásra volt szükség, mondhatnám, gyerekesen ügyetlenül viselkedett, ami gyakran mulattatta barátait. Nem volt alkalmas diplomatának, habár, vagy inkább éppen azért, mert nagy politikus volt...

Sohasem volt Marxnál igazabb ember — a megtestesült igazság volt. Csak rá kellett nézni, és az ember rögtön tudta, hányadán van. „Civilizált” társadalmunkban persze, amelyben állandó a hadiállapot, nem lehet mindig megmondani az igazat — ez azt jelentené, hogy kiszolgáltatjuk magunkat az ellenségnek vagy társadalmi kiátkozásnak tesszük ki magunkat —, de ha az igazat gyakran nem

is lehet megmondani, azért még nem kell valótlanul mondani. Nem mondhatom meg mindig, amit érzek és gondolok. de ez nem jelenti azt, hogy azt mondjam vagy azt kell mondanom, amit nem érzek és nem gondolok. Az előbbi okosság, az utóbbi alakoskodás. És Marx sohasem alakoskodott. Erre egyszerűen képtelen volt — akárcsak a romlatlan gyermek. Felesége gyakran nevezte így: „az én nagy gyermekem”. S feleségénél jobban senki nem értette és ismerte őt — még Engels sem. S valóban, ha — idézőjelben — társaságba került, ahol a külsőségeket fontosnak tartották, s ahol az ember nem viselkedhetik fesztelenül, a mi Szerecsenünk csakugyan olyan volt, mint egy nagy gyerek, és úgy zavarba tudott jönni és elpirulni, mint egy kisgyerek...

Rossz fényképet nem ismerek Marxról. Mindegyik kép igazi valójában mutatja őt, mert ő mindig igazi valójában mutatta magát.”

(„Mohr und General.” Szerecsen és Tábornok; Visszaemlékezések Marxra és Engelsre, Berlin 1970, 348—349. old.)

A fiatal Marx már az 1835-ben, „Egy ifjú gondolatai foglalkozása megválasztásáról” címen írt gimnáziumi dolgozatában megfogalmazta később kiteljesedő munkásságának ars poeticáját: „Ha az ember csupán saját maga számára dolgozik, akkor talán hírneves tudóssá, nagy bölccsé, kiváló költővé válhat, de sohasem teljes, igazán nagy emberré. Ha az ember olyan foglalkozást választott, amelynek keretében a legtöbbet munkálkodhat az emberiség javára, akkor nem szánalmas, korlátolt önző örömet érez, hanem öröme a milliók öröme lesz.”

Hogy mennyire helyesen látta és teljesítette küldetését, egész későbbi élete és művei bizonyítják.

A fiatal gondolkodó 1841. április 15-én kapta meg kitüntetéses doktori diplomáját a jénai egyetemen. Érdeklődése ekkoriban még kora legnagyobb idealista dialektikusának, Hegel rendszerének tanulmányozására irányult. A berlini ifjú-hegeliánusok körében ismerkedett meg Engelsszel, a későbbi elválaszthatatlan baráttal és harcostárssal.

A társadalmi-gazdasági viszonyok és a proletáriátus helyzetének tanulmányozása azonban a negyvenes évek közepétől fokozatosan szembefordították a hegeli filozófiával, mert annak idealizmusa, békülékeny tendenciái és konzervatív politikai következtetései nem feleltek meg a reális társadalmi fejlődés követelményeinek, s a forradalmi folyamatoknak. Ezt a tisztuló, elmélyülő, a helyes útra találó korszakot olyan művek születése fémjelzi, mint a „Gazdasági-filozófiai kéziratok” (1844); „A szent család” (1845); „A német ideológia” (1846) és a „Tézisek Feuerbachról” (1845). A tudományos kutatások eredményeinek általánosítása és az új elmélet alapjainak lerakása legvilágosabban, a kiforrott marxizmus egyik legelső alkotásában, „A filozófia nyomorúságá”-ban (1847) látott napvilágot.

Marx életében a gyökeres forradalmi fordulat az 1847—49-es esztendőkhöz tart. 1847-ben — az akkor Brüsszelben élő Marx — csatlakozott az „Igazak Szövetsége” (később „Kommunisták Szövetsége”) nevű titkos társasághoz. A Szövetség II. Kongresszusának megbízásából írták meg Engelsszel „A Kommunista Párt Kiáltványát” (1848), amelyben nagy világosak a marxizmus osztályharcos alapelvei. Lenin értékelése szerint e műben már világosan kifejtették az „új világszemléletet, a következetes, a társadalmi élet területét is átfogó materializmust, a dialektikát, mint a legsokoldalúbb és legmélyebb fejlődést, az osztályharc elméletét és a proletáriátusnak, az új, kommunista társadalom megalkotójának világtörténelmi, forradalmi szerepéről szóló elméletét.” (Lenin Művei, 21. köt. 36. old.)

Az 1848—49-es forradalmak időszakában Marx Németországban ott volt a politikai küzdelmek élvonalában. Megalapította és vezette a „Neue Rheinische Zeitung”-ot, melynek hasábjain sikrasszállt a proletárforradalom szükségessége és elkerülhetetlensége mellett. Tevékenységéért 1849-ben kiutasították Németországból; véglegesen Londonban telepedett le. Az 1848—49-es forradalmak tapasztalatait mindenre kiterjedően feldolgozta, ami jó alapot adott számára az osztályharc és a szocialista forradalom elméletének továbbfejlesztéséhez.

Az 1850-es évek végétől Marx a politikai gazdaságtan tudományos megalapozását tekintette fő feladatának. Ezért is érezte egyik legfőbb céljának „A tőke” megírását, amelynek első kötete 1867-ben jelent meg. „A tőke” kimagasló filozófiai és közgazdasági jelentőségű mű, a tudományos kutatás dialektikus

módszerének ragyogó példája. Itt válik tudomány a történelem materialista értelmezésének hipotéziséből, melyet először 1859-ben körvonalazott, „A politikai gazdaságtan bírálatához” címmel írt munkájának előszavában.

2.

Megkerülhetetlen a kérdés: **mit jelent Marx több mint 100 év távlatából a mának?**

Mindent, ami jelenünk tartalma és jövőnk célja; — s ehhez szilárd és világos eszmei alapot, eligazító útmutatást, nélkülözhetetlen eszközt a mindennapi gyakorlathoz.

Ebből a roppant hagyatékból azonban értően és elkötelezetten kell merítenünk. Megismerésében pedig el kell jutnunk abba a mélységbe, amely már feljogosít és képessé tesz a gazdagításra, a továbbfejlesztésre.

A Marx-i életműhöz való közeledésben minden szélsőség káros. A dogmává merevítés ugyanúgy árt, mint a mindenároni revideálás. Csakis abban a dialektikus egységében szabad megragadnunk, amilyen maga az eszme, illetve ahogyan a marxizmus a valóságot vizsgálja és ábrázolja.

Marx kimutatta a szocialista társadalom létrejöttének objektív szükségszerűségét, lehetőségeit, és vázolta a folyamat főbb jellegzetességeit is. De éppen tudományos- és osztályelkötelezett lelkiismerete nem engedhette számára, hogy megkísérelje az új társadalom mindent átfogó, részletes képének a felvázolását. Nem próbálta előrelátni az előre nem láthatót; csak azt írta le, amit kutatásaival bizonyítani is tudott.

Napjaink problémáinak megoldására tehát a „recepteket” hiába is keresnénk műveiben. A marxi életművet marxista módon kell felhasználnunk, úgy, hogy elméletét, felfogásmódját, tételeit vezérfonalnak, elméleti kiindulópontnak, módszernek tekintjük a mai, illetve a holnapi valóság vizsgálatához. Mert Marx halhatatlanságát nem egy-egy konkrét tétele, hanem az egész eszmerendszerből áradó, a megismerést és a cselekvést szüntelenül előrevivő szelleme adja.

Hogyan áldozhatunk tehát a nagy klasszikus emlékének a legjobban? Erre a kérdésre már Marx sírjánál elhangzott a válasz Wilhelm Liebknecht-től:

„A halott nem halt meg. Él a proletáriátus szívében és a proletáriátus tudatában. Emléke nem halványul el, tanítása mind szélesebb körben hat majd. Gyász helyett cselekedni fogunk a nagy halott szellemében, minden erővel arra törekedve, hogy a lehető leggyorsabban megvalósuljon mindaz, amire tanított és amire törekedett. Emlékének így áldozhatunk a legjobban.”

DR. BARTA ÁRPÁD

Ártéri gazdálkodás a Közép-Tisza mellett a 19. század első felében

A földrajztudomány szerint a középső Tiszavidék árvizektől látogatott talaját mezőségi típusú feketeföld, réti talaj, sok helyen szik és homokos réteg alkotja. A folyót övező alacsony területek az ármentesítés előtt — időszakos árterek vagy állandóan vízzel borított lapályok voltak, amelyek eredeti növényzete mocsárerdőkből, fűzfa- és nyárfaligetekből, lágvegetációkból állt. A 18. század végén készült katonai felmérés és néhány régi térkép is meglehetősen egyhangúnak, megközelíthetetlen, egységes mocsárnak, lápos síkságnak ábrázolja a Tisza két partján Tiszafüred és Csongrád között elhelyezkedő területet.

A katonai felméréshez kapcsolódó országleírásban¹ *Tisasüly* határáról például a következő szöveget olvashatjuk: „Ez a vidék néhány mérföldre többnyire vizenyő és mocsár, amelyet a Tisza évenként elönt és az év nagyobb részében járhatatlan, csak száraz időben használható legelő vagy rétként”. *Vezsenyről* megtudjuk, hogy „a Tisza alja mocsaras... áradásai rendszerint tavasszal és június vége felé vannak, amikor az egész környező vidék víz alá kerül”. A falvak határában lévő mocsarak a 18. század végén egy sor községben sohasem száradtak ki teljesen.

A Tisza mentén élő lakosság számára azonban a terület korántsem volt egységes mocsárvilág. Az ártéren a néhány deciméteres szintkülönbségek is fontosak voltak, amelyek befolyásolták a növény- és állatvilág kialakulását, és vele együtt a letelepedett lakosság gazdálkodását, életmódját is. Az őslakosság a vízszabályozás előtt az ártér hasznosításából: halászatból, vadászatból, ártéri erdők haszonvételeiből, a magasabb területeken állattenyésztésből élt. A 19. század elejéig folytatott ősi ártéri gazdálkodásra vallanak a korabeli és későbbi térképeken, a különféle felmérésekben és összeírásokban előforduló helynevek is.²

A helynévanyag legérdekesebb része a felszínformákra vonatkozik. Az ősi ártéri gazdálkodásban a felszíni formák neve a különféle felhasználás lehetősége miatt sokkal változatosabb volt, mint a szántóföldi művelés alá vont területeké. Általában háromféle magasságot különböztettek meg:

- a legmélyebb, rendszeresen elöntött vagy állandóan vízzel borított területeket,
- a mélyfekvésű, ideiglenesen elöntött réteket, legelőket,
- a magasabb földdarabokat.

Első csoportba tartoztak a Tisza holtágai, a kisebb vízfolyások, tavak és mocsarak. A Holt-Tiszát Tiszaabádon *Keserűnek*, Tiszaroffon *Kis-Tiszának*, Tiszörvényben és Tiszaderzsen egyszerűen *Morotvának* nevezték. A falvak határában igen sok halászatra alkalmas, kisebb-nagyobb szabad víztükörrel rendelkező tó volt. Az elnevezés általában a vízállás alakjára utal. Például Tiszahálszoron volt a *Kerek-csillagtó*, *Hosszú-csillagtó*, Tiszaszalókon a *Lepény-tó*, *Kerek-tó*, Csépán a *Kopolya*, több helységben a *Kengyel-tó*. A tiszabói *Tükrös-tó*, a tiszaszalóki *Fénytó* elnevezés a nagyobb szabad vízfelületre mutat. A tavak illetve mocsarak másik neve a vidéken a fertő. Itt már kisebb volt a szabad

vízfelület, a vizinövények a tavat erősen benőtték, többször sajátos állatvilág is kialakult. Szolnokon volt a ragadós fűvel benőtt *Mézes-fertő*, Tiszabón a sötét vizű *Tinta-fertő*, Tiszaburán a *Bibic-fertő*, Tiszafüreden a *Vadas-fertő*, Tiszánánán a *Csikos-fertő*; Tiszaderzszen a *Dudás-fertőt* pedig a sípoló nád hangjáról nevezték el.

Az ártéri gazdálkodás jellegzetes vízfolyásai a fokok és erek, amelyeken keresztül a víz a területet elöntötte. Ezek részben a Tiszából közvetlenül eredtek, részben a tavakat kötötték össze. Az ér és fok fogalmát a községekben élesen megkülönböztették. A fokok kimélyítésében a víz erején kívül az emberi beavatkozás is közreműködött, míg az erek természetes vízfolyások voltak. Kimélyített, mesterséges fok volt például Tiszafüreden a *Kenderáztató-Nagyfok*, Tiszahalászon a *Foktorok*, *Hosszúfok*, Tiszaburán a *Nagyfok*, *Kisfok*, *Kettősfok*; míg Tiszavezsényben a *Matóka-ér*, *Kotló-ér*, *Bese-ér*, Tiszaburán a *Keresztes-ér*, *Piroska-ere*, Tiszahalászon a *Százastó-ere* természetes medrükben folytak.

A szárazabb, de mélyfekvésű részek elnevezése legtöbb esetben a lapos vagy lapossa. (Például Tiszaburán a *Falutava-lapossa*, *Súlymos-lapossa*, *Keresztesér-lapossa*, Tiszaabádon a *Fényes-lapossa*.) E területek sokszor tó vagy ér mellett feküdtek, és így ugyanazt a nevet viselték. Mélyfekvésű területet, esetleg hajdani vízállást jelöltek a tiszaburai *Kékfenék*, *Görbefenék*, a szolnoki *Tófenék*, a tiszaderzsi *Rásafenék*, a tiszaszalóki *Farkasfenék* elnevezések. A mélyebb, rendszerint folyókanyarban lévő területekre utal a szög, vagy szeg kifejezés. Szolnok mellett például az *Alcsi-szög*, Cibakházán a *Sárszeg*, Tiszapüspökin a *Nagyszög*, *Kisszög*. E területek rétnek, legelőnek voltak alkalmasak, ha levonult róluk a víz.

A magasabb helyeket — csaknem minden községben — halomnak vagy hátnak nevezték. A halmok általában legeltetésre, állatok téli szállására voltak megfelelőek, míg az ún. hátakon alakulhatott ki legkorábban a földművelés, mindeneelőtt a kertgazdálkodás. Egy falu határában rendszerint több halom volt. (Például Tiszaroffon találkozunk a *Borshalom*, *Gyulahalom*, *Órhalom*, Nagyréven a *Kőhalom*, *Zsidóhalom* elnevezéssel.) A hát összetételű dűlőnév elsősorban a Szolnoktól délre eső községekben vált gyakorivá. (Például *Görbehát*, *Tarlóshát*, *Mályváshát* Csépan; *Tarackoshát* Tiszavezsényben, *Kerektóhát*, *Reketyéshát* Tiszaugon.) A magasabb területeket egyes esetekben csúcsnak, dombnak, taréjnak, oldálnak is nevezték.

A gyűjtőgető, halászó, vadászó lakosság életét döntő mértékben az ártéri területen talált állat- és növényvilág határozta meg, amelynek elnevezései szintén fennmaradtak a helynevekben. Az ártéri erdőkre, facsoportokra, a szárazabb területek bokor- és fűfajtáira, a mocsári növényzetre vonatkozóan egyaránt előfordultak az elnevezések. Tiszavezsényben volt a *Malád-erdő*, Tiszaabádon a *Nagyerdő*, Tiszaigaron, Kőtelken a *Szilashát*, *Körtvélyeshát*, Csépan a *Szilfa-dűlő*, Kőtelken a *Fástó*, Sarudon a *Makkos-dűlő*. A szárazulatok növényzetének elnevezésére utal a Kiskörén található *Fehérfű-dűlő*, Tiszavarsányban a *Fűkert*, Tiszaugon a *Reketyéshát*, Nagyréven a *Mogyorós-sziget*, Tiszavezsényben a *Szénásér*, *Tarackos-hát*, Tiszaabádon a *Bodzúshát*. Gazdag a vizinövényvilág elnevezés is. A sulyom neve Tiszánánán, Tiszaigaron, Csépan, Cibakházán, Kőtelken egyaránt előfordult. Sarudon volt a *Liliomos*, *Zsombékos-dűlő*, Tiszaabádon a *Gyékényes*, Tiszaderzszen, Tiszahalászon a *Kolokányos-tó*, Tiszaburán a *Tökös-tó*, Kőtelken a *Nadásér*.

A mainál változatosabb volt a mocsarakban és a száraz területeken élő állatvilág is. Leggyakoribb vízben élő állatfajta a csík, amelynek neve tavak, fertők, mélyebb fekvésű részek elnevezéseiben egyaránt előfordul Csépán, Kiskörén, Tiszapüspökín, Tiszanánán. Ezen kívül volt Kiskörén *Rákhát-dűlő*, Csépán *Compóhát*, Szolnokon *Béka-akol-dűlő*, Tiszavezsenyben *Vidrás-ér*, Tiszaburán *Békás-lapos*; a tizsakürti *Bába-tó* elnevezés pedig az öregasszonyok által üzött piócafogásra utal. Igen gazdag volt a madárvilág is. Tiszaabádon volt a *Varjas-tó*, a *Sas-halom*, Szolnokon a *Gólya-lapos*, Tiszaörvényben a *Túzok-halom*, Tiszafüreden a *Daruhát*, Tiszaigaron a *Hollós-ér*, Csókás-hát, Cibakházán a *Madarastó*, *Madaras-part*, Kötelken a *Gémállás-dűlő*. A mocsári bozótokban — mint a helynevek tanúsítják — farkas, róka, kígyó is előfordult.

Több helynevet találunk a halászattal, állattenyésztéssel, földműveléssel kapcsolatban is. A tiszanánai tónak *Halastó* volt a neve, Tiszaabádon volt a *Halászhalom*, mely árvízkor menedékkül szolgált; Tiszaburán található a *Csónakvonók*, Kötelken a *Csónakvonó-dűlő*, amely a víziközlekedés eszközére utal. A 19. század elejéig az ártereken jó megélhetési forrás volt az állattenyésztés. A ló, sertés, szarvasmarhatartás, a szárazabb legelőkön a juhászat kapott fontos szerepet. Gyakorlatilag az egész ártér legelő volt, csak a belsőségekre, kertekbe nem mehettek be az állatok. Az ártéri állattartás emlékét őrzik Tiszabón a *Tátos-mocsár*, Cibakházán a *Kis- és Nagytátos-dűlők* elnevezései, Tiszanánán a *Disznóhát*, Tiszaörvényben a *Bikás-dűlő*, Szolnokon a *Disznóhát-laposa*, Tiszakürtön a *Göboly-járás*, Tiszaalpáron a *Csordai-járás*, Tiszavezsenyben a *Juhász-domb* helynevek. Árvíz idején az állatokat a magasabb területekre kellett hajtani, és itt várták meg, míg a víz elvonul. Ezekben a területeken nem minden esetben jutott a jószág elegendő táplálékhoz: erre mutatnak több községben a *Kopralóhát* elnevezések. Az állatoknak a pásztorok — szintén a magasabb halmokon — téli szálláshelyeket létesítettek. Ilyen szálláshely volt Kiskörén a *Nagy-állás dűlő* helyén, Tiszaroffon, Tiszaburán az *Akolhát* pusztán.

A földművelés kertgazdálkodás formájában folyt. Az időszakosan vízzel borított területekre rövid tenyészidejű kerti növényeket telepítettek. Tiszanánán, Tiszaabádon, Kiskörén találkoznak kenderföldekkel, Tiszahaláson, Tiszaabádon, Cibakházán például káposztát, borsót, lencsét, repcét, zöldséget termeltek. A 18. század végén készült leírások (pl. Vályi András munkája³) említik a gabonatermelést is, azonban ez alárendelt szerepet játszott. A föld egyes községekben csak zab, árpa termelésére volt alkalmas, sőt a tavaszi vetést az árvíz miatt néhány esetben nem is lehetett elültetni.

A 19. század elején a faluhatar nagyobb része nádas, tó, mocsár volt, amelyet csak a hagyományos ártéri gazdálkodással tudtak hasznosítani. Az ártéri mezőgazdaság (legeltetés, rétgazdálkodás, földművelés) azokra a területekre korlátozódott, amelyek a víztől védve voltak. A jószág általában megfért a mélyebb fekvésű, de rendszeresen kiszáradó legelőn, illetőleg azokon a területeken, amelyek szükség esetén kerti vetemények termelésére is használtak.

A 19. század elején az ősi ártéri gazdálkodás válságba jutott. A növekvő lakosság számára nem biztosított megélhetést a természetadta lehetőségek ilyenfajta felhasználása. Nehezítette a helyzetet, hogy a területen élő földesurak igyekeztek kiszorítani a lakosságot az ártéri haszonvételekből, maguknak szerezték meg a halászat, vadászat jogát. A falvak és mezővárosok lakóinak száma egyre nőtt. 1828-ban a két mezőváros — Csongrád és Szolnok népessége 10 000 fölé emelkedett, Tiszaföldváron 3349, Tiszanánán 2847 fő élt. A Tiszafüredtől

Csongrádig terjedő Tisza-szakasz mentén lévő községek lakosainak száma általában 1000—2000 között mozgott. 1000-nél kevesebb fő csak a pusztákon valamint Tiszaugon, Nagyréven, Szajolban, Tiszapüspökin, Besenyszögön élt.⁴ A megnövekedett lakosság az árteret megpróbálta a korábbihoz képest más módon hasznosítani. Elsősorban az állatok számát emelték. Már nemcsak a szárazabb területeken legeltettek állatokat, hanem azokon a lapályokon is, amelyek állandóan veszélyeztetve voltak a Tisza áradásaitól. Hasonló a helyzet a rétekekkel is. Míg korábban csak azokon a területeken kaszáltak, amelyeket az árvíz rendszeresen megöntözött, azután elvonult róla, már sorra kerültek azok a mélyfekvésű rétek is, ahol a víz romboló és nem jótékony hatása volt érezhető. Egyre nagyobb jelentőséget kapott a szántóföldi termelés. Az erdők, bozótok egy részét kiirtották, az egykori hátaik, sőt lassan a halmok is eke alá kerültek. A szántók később elérték a lapályosabb területeket, amelyeket gyakran elszokott borítani tenyészidő alatt a víz.

Huszár Mátyás 1824-ben — a Körösök felmérése alkalmával — elkészítette a Tiszafüred—Szeged Tisza-szakasz térképét, amelyhez mellékletként az árterekről kimutatást készített.⁵ Az igen értékes anyag községenként mutatja be, hogy az árvíz milyen kárt tett az egyes művelési ágakban. Úgy is fogalmazhatnánk, Huszár Mátyás megjelöli azokat a művelés alá vont területeket, amelyek a népesség növekedése, a faluhatár szűk volta miatt már a veszélyeztetett árterbe kerültek. Hiszen a 19. század elején nem a Tisza árvizei lettek nagyobbak, hanem az ember merészkedett állatokkal, ekével vagy kaszával azokra a területekre, amelyeket korábban másképp használt fel.

Huszár felmérése szerint a legnagyobb víztől borított *legelők* Tiszanánán és Tiszakürtön voltak. Nagyságuk a 2000 magyar holdat érte el. 1000 holdnál nagyobb vízzel borított legelők voltak Tiszaszalókon, Tiszaburán, Szelevénypusztán, Nagyréven, Tiszaugon is. A *rétekekben* az árvíz Tenke, Tamás, Szelevénypusztákon, valamint Tiszanánán, Kiskörén tett komolyabb kárt. A gabonatermelés egyre növekvő jelentőségére utal, hogy 1824-ben a *szántóföldek* a réteknél és legelőknél nagyobb ártéri területet foglaltak el. Tiszasülyön csaknem 5000, Kiskörén csaknem 3000 holdat, Tiszakürtön 2400 holdat öntött el rendszeresen az árvíz, de Taskonypusztán, Tiszaderzsén, Tiszaroffon, Kötelken is meghaladja az 1000 holdat a víztől károsított szántók területe.

A 19. század első felében az ártéri gazdálkodás struktúrája átalakult. Megváltozott a szántóföldi termelésből, állattartásból, ártéri haszonvételekből származó jövedelem aránya. A három elem jelentőségét a természeti tényezők — főként a talajviszonyok — erősen befolyásolták. *Tiszaabádon* például a föld homokos volt, amelyen a búza egyáltalán nem termett meg. A legelőket és a réteket rideg állattartással hasznosították. 1828-ban 95 szarvasmarha, 136 juh, 36 sertés volt a jobbágyok birtokában.⁶ A magasabb területeken foglalkoztak szőlőműveléssel. Az állandó vízjárás homokos, köves, helyenként szikes talajt hagyott hátra Tiszaszalókon is. Az árvíz által látogatott legelőkön 1828-ban 111 szarvasmarhát, 156 lovat, 168 juhot, 24 sertést tartottak. Tiszanána, Kisköre, Tiszaroff a vidék leginkább veszélyeztetett területei voltak. *Tiszanána* köves, homokos talaján a búza nem termett meg, viszont az állattenyésztés virágzó volt. 1828-ban 472 szarvasmarha, 693 ló, 1246 juh, 112 sertés volt a faluban. *Kisköre* homokos határában a lakosság főfoglalkozása a juhtenyésztés, amelynek helyét később a szarvasmarha foglalta el. Kiegészítésül termeltek zabot, árpat is, azonban a búza nem termett meg. Nem volt alkalmas a búzatermelésre *Tiszabura* község homokos, köves határa sem. A lakosság állattenyésztés-

sel foglalkozott, a legelőkön főként lovakat és juhokat tartottak. *Tiszasüly* a 19. század elején még pusztá volt. Homokos szántóinak zömét víz borította. A lakosság juhtenyésztésből élt. *Kötelken* a határ nagyrésze tó és mocsár volt, a szárazabb területeket szikes talaj borította. A földeket kapásnövények és búza termelésére nem lehetett használni. A faluban 1828-ban 208 szarvasmarhát, 178 lovat, 591 juhot, 37 sertést tartottak a jobbágyok. Állattartásból éltek *Nagykörű* lakói is. A szikes, homokos szántóföldek lapályos területen feküdtek, ahol intenzív földművelés nem alakulhatott ki.

A példákat tovább is szaporíthatnánk. A felsorolt esetekben és általában a homokos, szikes területeken a 19. század elején a lakosság főfoglalkozása az állattenyésztés lett. Mellette a szántóföldi termelés egyre növekvő, de kiegészítő jelleget kapott, mivel ezek a talajok csak rozs, zab, árpa termelésére voltak alkalmasak. Néhol foglalkoztak homoki szőlőműveléssel is, az ártér korábbi hasznosítása (halászat, vadászat, nádvágás) azonban már egyre kevésbé biztosított jövedelmet.

A Szolnoktól délre eső területeken más volt a gazdálkodás. Töszeg életében a halászat fontos szerepet játszott. A jóminőségű feketeföld mindenféle gabonát megtermelt. *Tiszavárkony* lakói is szívesen foglalkoztak halászattal. A szántóföldeken is intenzív termelés folyt, az állattenyésztés azonban már nem volt jelentős. Még fontosabb volt a halászat *Tiszavezseny* községben. A Tiszában és a mocsarakban kecsége, tok, harscsa, ponty, csuka volt a zsákmány. A legelők ló- és szarvasmarhatartásra nem voltak alkalmasak. A szűk, de jóminőségű termőföldet kertgazdálkodással hasznosították. *Tiszaföldvár* határát is humuszos, feketeföld borította, ahol a gabonán kívül zöldség, kender, káposzta, burgonya, dinnye is megtermelt, jelentősebb állattartással azonban nem foglalkoztak. Hasonló adottságokkal rendelkezett Cibakháza. A falu határát borító termékeny humusztalaj alkalmas volt a szántóföldi termelésre és kertgazdálkodásra egyaránt. A halászat még a 19. század közepén is jelentős szerepet játszott. A Tiszazugban elhelyezkedő településeket (Tiszaug, Tiszakürt, Tiszainoka, Tiszasas, Csépa) a Körös és Tisza árvize egyaránt fenyegette. A gyakori elöntés miatt a mélyedésekben, morotvákban állandó víz volt, ahol az év nagy részében halászni lehetett. A szarvasmarhát a nyirkos legelőkre nem tudták kihajtani, azonban a termékeny, humuszos termőföldön kertgazdálkodás alakulhatott ki. Szelevénypusztán foglalkoztak dohány, szőlő, Csépán köles, kukoricatermeléssel is. A halászat Tiszasas és Tiszaug községekben volt jelentősebb, ahol a halból a lakosság ellátásán kívül kereskedésre is jutott.

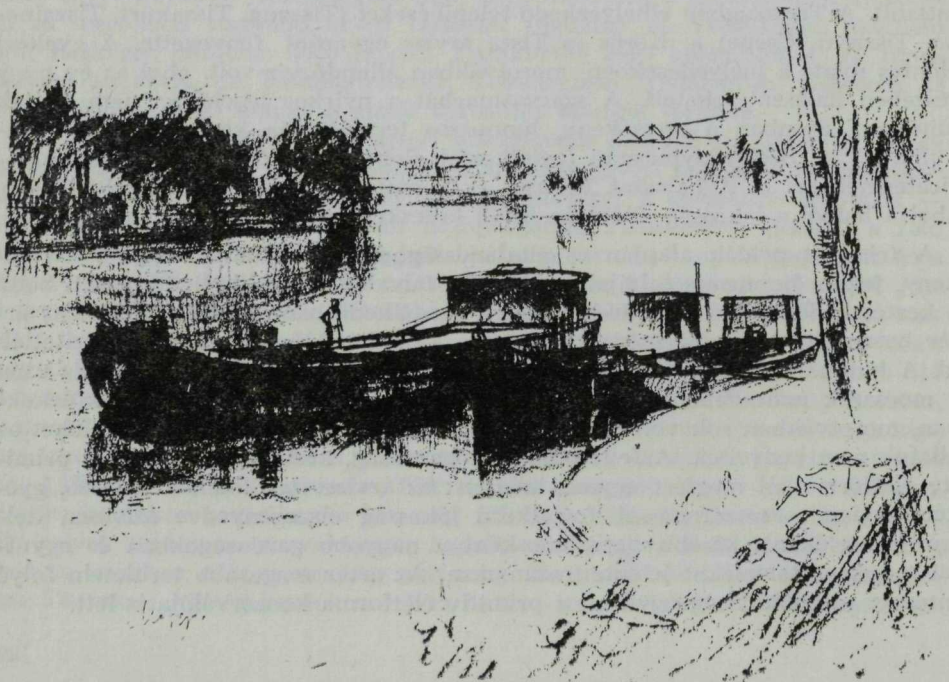
A felsorolt példák alapján és általánosságban elmondható, hogy a termékeny, fekete humuszos talajjal rendelkező falvakban a földművelés, ezen belül a kertészkedés döntő jelentőségű volt a gazdálkodásban. A földművelést az ártér hasznosításának ősi módjai (főként a halászat és a nádvágás) egészítették ki. A humuszos talajon gazdagon burjánzott az ártéri növényzet, az árvíz után a mocsarak nehezebben száradtak ki, mint a homokos területeken. Az árkokban, morotvákban sok volt a hal, viszont a hosszabb ideig nyirkos legelőket az állatok nem kedvelték. A fejlettebb mezőgazdaság, kertgazdálkodás és a primitív életforma jól megfér egymás mellett: az árvizes területeken halászó, gyékényfonással, vesszőfonással foglalkozó lakosság elszegényedve szívesen dolgozott bérlőként, később napszámosként a nagyobb gazdaságokban és egyúttal munkaerőtartalékot jelentett számukra. Az ártér magasabb területein folyó intenzív mezőgazdaság egyúttal a primitív életforma konzerválója is lett.

A tiszai ártereken a 19. század elején a földművelés, kertgazdálkodás, állattenyésztés fokozott elterjedésében a válságba jutott ősi ártéri gazdálkodás egyes, ott még kevésbé jelentős elemei fejlődtek tovább, a természeti és társadalmi feltételeknek megfelelően. A Huszár Mátyás által összeírt, vízzel borított szántóföldek, mocsaras legelők és rétek, elárasztott veteményeskertek valamint az egyre szűkebb faluhatár egész évben vízzel borított részei azt mutatták, hogy a terület ilyen hasznosítása sem hozta meg a várt eredményt. Az ártéren szántóvető ember munkáját az elöntés veszélye fenyegette. A lakosság ellátása érdekében a termelést biztonságossá, minden esetben jövedelmezővé kellett tenni, egyre inkább birtokba véve mezőgazdasági termelés céljaira a határ vízzel borított részeit. Legfontosabb feltétele ennek a 19. század 30-as éveitől a Tisza szabályozásának napirendre tűzése volt.

DÓKA KLÁRA

J E G Y Z E T E K

- 1 Országleírás a II. József-kori katonai felméréshez (kézirat)
(Egy példány a VIZDOK Országos Vízügyi Levéltár könyvtárában)
- 2 Magyar Országos Levéltár
S 79 Kataszteri iratok
Országos Vízügyi Levéltár
XV. 1. Térképtár 2. sz.
Pesty Frigyes: Magyarország helységnévtára 1864. (Kézirat)
- 3 Vályi András: Magyar Orzágnak leírása (Buda 1796—1799)
- 4 Nagy (Ludovicus): Notitiae politico-geographico-statisticae incl. Regni Hungariae (Buda 1828)
- 5 Magyar Országos Levéltár
C 128. Építési igazgatóság, Tisza I. cs. 1824.
- 6 u. o.
N 26. 1828. évi regnicolaris összeírás
Fényes Elek: Magyar Ország geographia szótára (Pest 1851)

Szélpál Árpád fényképes szociográfiai riportjai a Népszavában (1929-1933)

Műfajba, sőt művészeti ágba nehezen besorolható területe Szélpál Árpád munkásságának az a hosszú riportsorozat, amely a Népszavában jelent meg 1929 végén és a harmincas évek elején. Első darabja 1929. szeptember 15-én látott napvilágot „Nyomortanyák” címmel, majd a cikkek általában kéthetenként, a vasárnapi számok 8. vagy 10. oldalán követik egymást szakadatlan sorban, néha pedig hetenként sűrűsödnek, sőt előfordul, hogy kettő is esik egy hétre.

A riportok témája: Budapest munkásainak nyomora a világgazdasági válság éveiben; ehhez akkor bőven szolgáltatott anyagot az élet egy mégoly hosszú sorozat számára is. A riportok szociográfikus jellegűek. Nyilvánvalóan mutatják a szerzőnek azt a szándékát, hogy objektivitásra és a színpék lehető teljességére törekedve világ elé tárja a budapesti munkásnyomor és általában a válság sújtotta rétegek nyomorának legkülönbözőbb megnyilvánulásait.

Ezek az írások azonban nemcsak dokumentálnak, hanem vádolnak is. Vádolják az ellenforradalmi rendszert, amely bűnös, szűkkeblű osztálypolitikájával, egész társadalmi berendezkedésével — a világgazdasági válságtól függetlenül is — felelős azért, hogy Magyarország a hárommillió koldus országa lett.

A riportokat Szélpál Árpád saját fényképfelvételeivel illusztrálta, ami tovább bonyolítja a műfaji meghatározás kérdését. A fényképek ugyanis szerves összefüggésben állnak a szöveggel és viszont: a szöveg a képekkel. A két elem egy strukturális egységet alkot. A — mondjuk — **fényképes szociográfiai riport** műfaja tehát kettős kötöttségű: egyfelől az irodalmi szociográfiához, másfelől pedig a szociofotográfiához látszik kapcsolódnia. Ugyanakkor mindkettőtől különbözik is. A 30-as évek irodalmi szociográfiai jórészt a népi írók mozgalmának, a falukutató mozgalomnak eredményei. A magyar szegényparasztság és az agrárporletáriátus életét tárja fel tárgyyszerűen és egyúttal személyes átéléssel, magas művészi fokon bizonyítva, hogyan fojtogatja a nagybirtok a falut, hogyan pusztul az urasági birtokokon a cselédség. Az olyan művek, mint Darvas József A legnagyobb magyar falu, Erdei Ferenc Futóhomok, Féja Géza Vihar-sarok, Illyés Gyula Puszták népe, Veres Péter az Alföld parasztsága c. szociográfiai, kordokumentumok elsősorban, de szépirodalmi alkotások is, mert — Gaál Gábor szavaival — „a műalkotások totalitásigényével lépnek fel”.¹

Sajátosan magyar jelenség, hogy a szociológia társadalomfeltáró funkcióját nálunk az irodalom veszi át és tölti be egy évtizeden keresztül.² Szélpál Árpád szociográfiai írásai azonban közelebb állnak egyes kommunista írók és szociológusok műveikhez, melyekben — mint pl. Darvas József, Bálint György és mások — a városi szegénység, a budapesti proletariátus életét mutatják be.³ Tőlük a szerzőt világnézete és reformista, szociáldemokrata politikai beállítottsága választja el elsősorban.

Bizonyos teljességigény figyelhető meg a riportok témaválasztásában, ami azonban nem a tudós szociológus elméleti igényessége, sem a szépíró műalkotásának intenzív totalitása, hanem újságírói sokfelé figyelés, a publicista törekvése arra, hogy a szinte kimeríthetetlen témakör: a budapesti munkásnyomor minél szélesebb és minél jellemzőbb metszetét adja. Így kerül egy-egy írás külön reflektorfényébe a lakáskérdés, az éhezés, a koldulás, a fűtési gondok, a gyermeknyomor, a proletárasszonyok sorsa — és mindegyiktől elválaszthatatlanul, vissza-visszatérő motívumként: a munkanélküliség. Az aktív, dolgozó munkások közül is külön figyelmet kapnak az építők, a pékek, a rakodómunkások stb. Területileg is megfigyelhető ez a pásztázó, „letapogató” tendencia. Az egyik riport színhelye a kőbányai téglagyár, a másiké a kiscelli kastély környéke, a harmadiké Óbuda és így tovább: Angyalföld, a Visegrádi utca és a budapesti nyomor egyéb korabeli színhelyei tanúsítják, hogy nem egy-egy elszigetelt, véletlenszerű esetről, hanem általános jelenségről van szó. Az összképet mozaik-szerűen adják ki a részletek, vagyis az egyes riportok, amelyeknek azonban külön is van valamelyes lezártáguk, viszonylagosan egész jellegűek — éppen megszerkesztettségük folytán.

A riportok szerkezetének leggyakoribb rendező elve az **ellentét**. Ez a formainak tűnő mozzanat logikusan kínálkozik a leglényegibb tartalmi mozzanattól: az osztálykülönbségekből, a kiáltó társadalmi ellentétek létéből.

Rögtön az első riport bevezetésében élesen szembeállítja az író Budapestnek a külföldiek, idegenek és a jólétben élők számára tartogatott arcát („Budapest fürdőváros”, „virágos Budapest”) a kendőzetlen, valóságos arccal: „... míg egyik helyen az élet és a város szépségei boldog szimfóniává keverednek, másik helyen és közvetlenül mellette nehéz lélegzettel álmodik a nyomor. Valóban, a természet minden szépséggel megajándékozta ezt a várost: a széles Dunával, gyönyörű hegyvidékkel, hőforrásokkal és jó klímával, és Budapest mégsem fürdőváros, hanem a nyomorúság városa, és az erkélyek és az ablakok nem a virágok derűs helyei többé, hanem az öngyilkosok trambulinja. A nyomortanyák lettek a főváros szomorú nevezetességei, amelyek a város belterületén a gond, a nyomorúság és elkeseredés akkumulátoraiként húzódnak az ún. szociálpolitikának a nagyobb dicsőségére.”⁴

Az ellentét hatását szenvedélyesen fokozzák tovább a publicisztikai stílus jó érzékkel alkalmazott eszközei: halmozás, párhuzam, gondolatritmus, találó szóképek (pl. az erkélyek, mint az öngyilkosok trambulinja) és az Ady-versből vett idézet: „álmodik a nyomor”.

A főváros nyomornegyedeinek a csillogó palotáktól és a jómódú polgári lakásoktól való társadalmi **távolsága** és a kettő közötti térbeli **közelség** ellentéte kap hangsúlyt és válik stilisztikailag is hatássósá a következő részletben:

„Mintha nem is Budapesten lennének, hanem valami sötét, eldugott albán faluban, a kultúrától és a civilizációtól száz mérföldre, ahol az emberi élet mai formáját hírből sem ismerik, ahol a higiéneről nem is hallottak, és nem tudják, hogy másként is lehet élni, mint szennyben, piszokban, nyomorúságban, lerongyolódva és éhesen. És mintha nem Budapest külső hatodik kerülete lenne ez, néhány utcányi távolságra a belső városrészekről, hanem valahol messze túl minden érdeklődés határán, a Károlyi-palotán túl, Lillafüreden túl, belügyi vígadón és freskókon is túl, olyan messze, ahová már nem juthat el a hivatalos érdeklődés, olyan messze, ameddig már nem tud elgurulni az elfecsérelt milliók-ból néhány fillér sem, olyan messze van a mai kormányzati rendszertől, a kurzus

szívétől az Angyalföld és Angyalföldnek ólakban, viskókban, bódékban nyomorgó népe és azoknak éhezésre, pusztulásra és züllésre ítélt gyermekei.”⁵

A magyar urakodó osztályok fajvédelmet, keresztény nemzeti ideológiát haragzó képviselőinek szeme elé tárja az angyalföldi proletárgyermekek nyomorát, számonkérve rajtuk a „faj” valódi védelmét: a gyermekhalandóság és az öngyilkosok számának csökkentésére, a nép életkörülményeinek javítására hozandó intézkedéseket.

A riportok kontrasztos szerkesztési elve érvényesül abban is, hogy jeles napokon, ünnepek alkalmával látogat el a szerző beszámolóinak színhelyére, hogy a hatás még megrázóbb legyen. Ez a megoldás nincs híján bizonyos szentimentális hatáskeltésre törekvésnek sem:

„Karácsony napján, amikor a reménység zöld ágain még alig aludtak el a lángok, amikor a jólvetett ágyakban boldogan pihenték ki szerencsés emberek a karácsonyest örömeit, amikor vidám gyermekek meleg otthonokban boldogan szótték tovább a karácsonyi álmot, elmentünk azok közé, akikhez nem látogatott el a karácsonyi angyal, ahová nem jutott a reménység zöld ágából, sem az ünnep melegéből, és ahol az álmot nem a pihenés örömei szövik, hanem az éhség kínjai szagatják.”⁶

Ilyen érdeklődéskeltő, atmoszférateremtő bevezetés után többnyire magukat a **tényeket** beszélgeti az író. Vagy statisztikai adatokra hivatkozik, vagy a saját szemével felfogott látványt rögzíti szavakban és képekben, vagy a riportalanyokat szólaltatja meg. Az így feltáruló élettények valóban döbbenetesek, és annál inkább, mert az előtérbe állított személyes sorsok **tipikus** jellegét hangsúlyozzák az írások.

Ilyen különösségében is tipikus sors például a Drózd Jánosé és családjaé, akik már hét hónapja laknak zsákokból összetákolt 120 cm hosszú, 50 cm széles és 70 centiméter magas „sátorban”. Akkor tették ki őket a lakásból, amikor az asszony a harmadik gyermekével volt várandós. A Stefániában megszült gyermekkel a nyolcadik nap után ide jött az asszony a sátor alá. Mikor csecsemőjével a karján elmegy az illetékes ügyosztályra, hogy a fővárostól szükség-
lakást kérjen, ezt a választ kapja:

„— Hja, nem adhatunk szükséglakást, jó asszony. Négygyerekes családok volnának soron, de azoknak sem tudunk adni.”⁷

Munka nélküli munkások, állástalan diplomások, a világháborúban megrokant, kolduló katonák, tüdőbeteg anyák, éhező gyermekek, széndarabok után kutató „guberalók” és a nyomor más, hasonló áldozatai követik egymást végeláthatatlan sorban, ilyen töménységben szinte már émelyítően a mai olvasó számára, de ez a kép a maga egyoldalúságában is igaznak látszik, és az ellenforradalmi rendszert vádolja.

Szélpál Árpád szociográfiai riportjai megdöbbenenek, elborzasztanak, felháborítanak az emberi nyomorúság világ elé tárt adataival, tényeivel, de másféle feszültségeket is keltenek a kései olvasóban: az elégedetlenség érzését. A riportok nagy része nem megy túl a dokumentáláson, vagy csak a szociáldemokráta párt akkori szociális politikájának szintjéig emelkedik. (Nyomorenyhítő akciók, szociális reformok követelése stb.) A társadalmi viszonyok forradalmi megváltoztatásának programját hiányolja az olvasó, akit a vérlázító tények a megoldás keresésére sarkallnak. Ilyen programmal azonban akkor csak az illegálisban működő kommunista párt lépett fel. Szélpál Árpád nem volt kommunista, de ha társadalmi elképzelései túlmentek volna is a szociáldemokrácia

álláspontján, aligha kaphatott volna nyilvánosságot. A Népszavának így is állandóan számolnia kellett az elkobzás, a betiltás veszélyével.

Ilyen körülmények között bátor tettek kell minősítenünk a „Kikkel fizetteg meg a válságot?” című cikk konklúzióját: „Drózd János és a többi Drózd Jánosok számára nem most kezdődött a válság, hanem már akkor, **amikor a Bethlen-uralom intézményesítette az ellenforradalmat**, és kimélyítette népeléne politikáját”.

Hogy nem volt veszélytelen és hogy nem kis önzetlenséget, áldozatkészséget követelt akkoriban az ellenforradalmi rendszer nyílt bírálata, — még szociáldemokrata platformról sem —, azt bizonyítja néhány Népszava-dokumentum, amelyekből kiderül, hogy e cikkek szerzőjét bíróság elé állították és börtönbüntetésre ítélték.

A Népszava 1929. november 1-i számában „A mi mártírjaink” című képes riport jelent meg, amelyben a halottak napjával kapcsolatban megemlékeztünk a magyar munkásmozgalom mártírjairól... „Emiatt **büntett és bűntevő földicsérése** címén az ügyészség vádat emelt Szélpál Árpád elvtárs ellen, akit a törvényszék Törek tanácsa 6 hónapi fogházra és 500 pengő pénzbüntetésre ítélt.”⁸

(A kifogásolt cikk a munkásmozgalom mártírjai között Somogyi Béla és Bacsó Béla kegyetlen meggyilkolását is idézi, korabeli rendőri jelentések hiteles szövege alapján.)

Szélpál Árpád ügyét egyébként a tábla Gadó-tanácsa újratárgyalta, és a cikk szerzőjét végül is 3 hónapi fogházra és 250 pengő pénzbüntetésre ítélte.⁹ Egy későbbi Népszava-cikk hírt ad arról, hogy „Szélpál elvtárs bevonult a fogházba. 1932. szeptember 10-én kezdte meg 3 havi fogházbüntetésének letöltését”.¹⁰

* * *

A riportok szövegének elemzése után fordítsuk figyelmünket a **fényképekre!** Az egész sorozat újdonságát, úttörő jellegét és így végsősoron jelentőségét ugyanis azt adja, hogy a szerző a saját maga készítette fényképeket tudatosan használta fel a szociográfiáj riportok hatásának fokozására. A fotó mint az osztályharc fegyvere jelenik meg ezekben a képes riportokban. Az ábrázolt témákat és a funkciót tekintve tehát ezek a fényképek az ún. **szociofotó** műfajába sorolhatók, és így felvetődik az a kérdés: mi a viszonya Szélpál Árpádnak a magyar szociofotó-mozgalomhoz.

A fotóművészet és a munkásmozgalom (általában a társadalmi harc) érintkezési területének vizsgálata a közelmúltban került napirendre. A 60-as, 70-es években megjelent visszaemlékezések, cikkek, tanulmányok nyomán ma már világos kép áll előttünk arról, milyen szerepet töltött be a fotográfia a század haladó társadalmi mozgalmában, és hogyan vált végül Kassákék **Munka-kör**nek kezdeményezésére a „szociofotó” valóban mozgalomjellegűvé.

Az első kezdeményezések még a Tanácsköztársaság idején történtek, a MIMOSZ keretén belül.¹¹ A proletárdiktatúra bukása miatt ez a kezdeményezés abbamaradt ugyan, de már 1920-ban munkásfotókör alakul Révai Ilona vezetésével, és két kiállításig is eljut. Mégis kb. 1930-ig stagnálás figyelhető meg a kulturális harcnak ezen a területén. Az évtized fordulóján irányul a Munka-kör figyelme a szociofotográfia felé, és 1931-ben jön létre az illegális kommunista párton belül fotóművészekből és képzőművészekből az ún. **montázs-csoport**, amely a fotót mint alkalmazott eszközt használta fel plakátok és röplapok készítéséhez.¹² A művészi fotót önállóan, más művészeti ágaktól függetle-

nítve először Kassák Lajos kezdeményezésére a **Munka** c. folyóirat fotócsoportja használta fel a munkásság harca érdekében.

Kassák azonban nem állt egyedül azzal a meggyőződéssel, hogy a fotográfia az osztályharc fontos eszköze lehet. Kállai Ernő pl. már 1927-ben kifejti a **Ko**-**runkban** azt a véleményét, hogy „... a fotográfia lázítóbb lehet a leggyűlölködőbb szatíránál vagy a legdénomikusabb művészi kárhóztatásnál. Mindössze annyi szükséges, hogy a célzatnak megfelelően sorolják egymás mellé vagy állítsák szembe egymással.” A fénykép jelentőségét a társadalmi harcban ő egyenlően a művészet elé helyezi, ugyanakkor azonban — kimondatlanul — el is vitatja a művésziességet a fotográfiától: „Az új szociális és politikai rendért való és képekben folytatott harc igazán korszerű, mert ésszerűen tárgyilagos, fölvilágosító és tiszta fegyvere nem a művészet, hanem a fotográfia.”¹³

Hasonlóan vélekedik Kassák Lajos is, aki a saját konstruktivista festői kísérleteivel rokon jelenséget és lehetőséget vél felfedezni a fényképezésben: „A fölvevőkészüléket objektív és pszichikaellenes látása a mi időnkben, amikor a kollektivitás felé törekszünk, a festészet fölé emeli. És nemcsak a múlt naturalista festészete fölé, hanem az újabban forszírozott „új tárgyiasság” festészete fölé is. De akkor is, ha a festészetet nem mint illusztráló, hanem mint abszolút művészetet tekintjük, megállapíthatjuk, hogy a fotografálás produktív iránya, a tiszta fény- és árnyképzés anélkül, hogy művészetté individualizálódna, anyagalakítás szempontjából jelentőségében nem marad a festészet mögött.”¹⁴

Hogy Kassák a húszas évek végétől kezdve fontosnak tartotta a fotográfiát, annak az is egyik bizonyítéka lehet, hogy a **Munka** kiadásában megjelent 35 vers c. kötetének címlapján egy fényképfelvétel látható, éppen Szélpál Árpád Kassák-portréja.¹⁵ Ez egyébként azt is bizonyítja, hogy ekkor még bizonyos szálak Kassákhoz és a **Munka**-köréhez fűzték Szélpál Árpádot, de annak nincs nyoma, hogy ez a kapcsolat szorosabb, vagy éppen munkatársi lett volna. Valószínűleg a régebbi keletű — még a **MA** korszakában szövődött — személyes kapcsolat egyre lazább folytatódása ez, amely hamarosan meg is szakad, sőt ellenségeskedésbe csap át.

A szociofotó-mozgalom kiszélesedését és ezen belül Szélpál Árpád tevékenységét így foglalja össze röviden Csaplár Ferenc:

„A **Munka**-körrel egyidőben, annak ösztönző hatására kezdi meg tevékenységét a **Sarló** szociofotó-mozgalma **Vörös Nyíl** címmel, a Szegedi Fialok 1932 tavaszán állítják ki Kárász Judit alkotásait, a **Népszava** pedig — a hatósági zaklatások ellenére — 1930 óta rendszeresen közli Szélpál Árpád összekapcsolt szociofotóit.” (I. m.)

A mozgalom további eredményei közé tartozik, hogy 1931. márciusában megalkult a szociáldemokrata párt **Munkásfotó-múzeuma** Szélpál Árpád vezetésével. A múzeum célul tűzi ki a munkásmozgalmi témájú képek összegyűjtését. „A fénykép letagadhatatlanul dokumentum, félre nem magyarázható bizonyíték, szemmel látható adat. A fényképezés fegyver a mi kezünkben a múlt nyommasztó emlékeinek feltárására, a jelen nehéz körülményeinek bemutatására és a jövő lehetőségeinek életre hívására.”¹⁶

A **Munka** fotóköreinek tagjai több városban kiállítást tartanak, Szolnokon tervezett kiállításukat 1932. április 3-án a rendőrség betiltotta, Kassákot és Lengyel Balázst letartóztatták, majd két nap múlva kitoloncolták Szolnokról. „A szolnoki kiállítás megnyitására csaknem negyedszázad múlva kerülhetett sor, 1966 márciusában a Damjanich Múzeumban, pontosan úgy, ahogy azt annak

idején tervezték: a sok fáradsággal ismét összegyűjtött, restaurált anyagot Lengyel Lajos és Tabák Lajos rendezte, Kassák mondott bevezetőt.” (Csaplár F. i. m.)

Nem sokkal a betiltott szolnoki kiállítás után, még 1932. nyarán a Munka-kör fotókönyvet jelentetett meg „A mi életünkéből” címmel. A kötethez, amely a kör nyolc tagjának 43 képét tartalmazta, Kassák Lajos írt előszót. Ez volt az első ilyen jellegű kiadvány Magyarországon, méltán keltett nagy visszhangot. A Népszavában Szélpál Árpád írt róla szigorú, részben igazságtalanul elmarasztaló bírálatot.¹⁷ Kritikájának éle szemelláthatólag a vezér, Kassák ellen irányul. Ellenvetései látszólag elvi szempontúak: az osztályharcos, szocialista jelleget hiányolja a bevezetőből és a képek nagy részéből. Lényegében formalizmussal vádolja Kassákot és a kör tagjait: „Általában Kassák Lajos megállapításaiból hiányzik annak félreérthetetlen hangsúlyozása, hogy a fotográfia éppúgy, mint az emberi kultúra és civilizáció többi terméke, a munkásfotós kezében nem öncél, hanem eszköz, és pedig egy határozott, kifejezett célnak: az öntudatos osztályharcnak az eszköze.” Élesen elítéli (öncélúnak tartván) a technikai kísérletezést, a valóság fotóművészi „átírására” való törekvést, vitatja Kassáknak a modern festészet és a fotográfia rokonságáról illetve különbségéről vallott felfogását. Magukról a fotóművészekről elismerőbben nyilatkozik, de azután — mintha csak éket akarna verni a vezér és hívei közé — az egész vállalkozás „sikertelenségének” okát a könyv fotóinak kritikátlan összeválogatásában, vagyis feltehetőleg Kassák szemléletének érvényre jutásában látja. A kötet anyagából 6—7 képet tart abszolút értékűnek. Elismerően ír Lengyel Lajos, Frűhof Sándor és Haár Ferenc tehetségéről, a többiek közül pedig Bruch László és Tabák Lajos egy-egy képét emeli ki.

A válasz nem késik soká. Nem maga Kassák válaszol, hanem védelmében épp a három megdicsért fotográfus: Lengyel Lajos, Frűhof Sándor és Haár Ferenc.¹⁸ Rerdkívül éles, személyeskedő hangon verik vissza Szélpál támadását, sőt plagizálással vádolják. Csaplár Ferenc ennek az incidensnek tulajdonítja Szélpál Árpád viszonyának megromlását Kassák körével. Valójában ez a viszony már korábban megromlott, a fõnt idézett kritika, valamint a Munka-kör válasza már ezt tükrözi.

(Az egész ügy nem is a szociófotóval, hanem a szavalókórus-mozgalommal függ össze. Kassák ugyanis — némi joggal — sérelmezte, hogy a szavalókórusok országos szervének, a Kórusközpontnak nem Simon Jolán lett a vezetője, hanem Szélpál Árpád. Ettõl kezdve a kölcsönös féltékenykedés egyre inkább megmérgezte viszonyukat, míg végülis szakításra került a sor.)¹⁹

A Munka fotókönyvét bíráló kritikájában Szélpál Árpád nem fejt ki részletesen a saját ellenvéleményét. Hogy milyen esztétikai elvek alapján bírál, arra csak közvetve következtethettünk. Miközben szociófotói folyamatosan jelentek meg a Népszavában, a munkásfotóról vallott nézeteit és egyúttal saját munkásságának elvi alapvetését a **Szocializmusban**, a szociáldemokrata párt elméleti folyóiratában fejtette ki **Fotó és osztályharc** címmel.²⁰

A tanulmány elején egy rövid történeti kitekintésben párhuzamot von a polgárság, mint feltörekvõ, majd hanyatló társadalmi osztály és a fotográfia fejlődése között: „A fotográfia fejlődési vonala pontosan mutatja a polgárság fejlődésének irányvonalát”. Elismerően szõlt az elsõ daguerrotípiák objektivitásáról, póztalanságáról, amikor még „a találmány frissessége párosult a polgárság fejlődõ öntudatának frissességével”, amikor még maga az osztály is „harcolt a feudális kor nyegle és pompázatos stílusával, és minden megnyilatkozásában

a maga új, egyszerű stílusát állította ezzel szembe". Gondolatmenete szerint ahogy a tőkés társadalom megszilárdulásával a burzsoázia elveszíti haladó történelmi szerepét, úgy silányul a polgári művészet is dekadenciává és giccsé. A fényképeken megjelenik a póz, az egyszerűség helyére a dekoráció lép, sőt a fénykép elveszti eredeti anyagszerűségét, és festményeket utánoznak vele..."

Elveti a formai újításokat, a különböző képmódosító eljárásokat, pl. a grafikai hatásra törekvést. A **valóság-hűség** nevében lényegében a **naturalizmus** követelményeit állítja a fotográfia elé; mindenféle művészi átírásban a valóság elkenődésére tett kísérletet gyanít: „A fénykép, amely elsősorban a szemünkhöz szól, ezen az úton a legutóbbi időkig látásunkat olyan irányban befolyásolta, amely a tőkés társadalomnak a legmegfelelőbb volt, vagyis a valóságot meghamisította, eltitkolta, elhallgatta, és mindennek jó, szép, tetszetős és megnyugtató oldalát mutatta be...” Azok a fotográfusok, akik képeiket meglágyítják, festői hatásokra törekednek stb. tudatosan vagy öntudatlanul a burzsoázia céljait szolgálják.

Kijelenti: „A tőkés társadalmom kultúrájának minden tényezője, képzőművészetét, irodalmát és fényképészetét is az osztályharc eszközévé változtatja...” Ezért szükségeszerű, hogy a munkásosztály is az osztályharc fegyverévé tegye a fotográfiákat. Erre a fényképezőgépek elterjedése objektív lehetőséget biztosított, és ezáltal új korszak kezdődött a fényképezésben. A munkásosztály „rájött arra, hogy ha föl akar szabadulni, akkor elsősorban a látását kell fölszabadítani. Végre eljutottunk oda, hogy a munkásság is az ő új, fölszabadult, kemény és életlátását dokumentálja, és az élet minden jelenségének könyörtelenül őszinte bemutatásával építi új látását és új kultúráját.”

Amint a cikk gondolatmenetének ismertetéséből kiténik, Szélpál Árpád vizsgálódási módszere materialista kiindulópontú, elemzéseiben az osztályszempontot igyekszik következetesen érvényesíteni. Materializmusa azonban nem dialektikus, hanem meglehetősen vulgáris, osztályharc-értelmezése pedig — ahogyan szembeállítja egymással a polgári és a szocialista kultúrát — differenciálatlan, merev, türelmetlen, szűken értelmezett, a rappizmussal rokon elképzeléseket mutat. Elvi alapvetésének hiányosságaiból fakad művészi-formai következtetéseinek helytelensége is: az, hogy „az élet jelenségeinek könyörtelenül őszinte bemutatása” nála lényegében a naturalista ábrázolás következményeivé válik.

* * *

Szélpál Árpád kapcsolata a fotográfiával már gyermekkorában kezdődött. Öreg gépével készült felvételei azonban ekkor még csak egyéni kedvtelését szolgálták. Bár specializálódott, hivatásos fotográfussá soha nem vált, a fényképezés végigkísérte egész életén, pályája egyik szakaszán pedig lényeges, az írott szóval egyetértékű szerepet töltött be, mozgalmi munkájának részévé vált. Egy olyan időszakban — a 20-as, 30-as években — vált fényképező újságíróvá, illusztrálta saját felvételeivel újságcikkeit, amikor a lapok egyre inkább lemondanak az események képi rögzítéséről, és átengedik azt az erre specializálódott ügynökségeknek.²¹ A 20-as évek második felében már a **Lantos Magazin**ban is jelentek meg fényképes írásai, de igazán jelentőssé, új minőségűvé a Népszava riportsorozata nyomán válik ez a műfaj.

Az előbb említett tendencia (a fénykép kiszorulása a lapok hasábjairól) a Népszavára is jellemző volt. És éppen, mert alig-alig találkozni fényképes illusztrációkkal az újság oldalain, Szélpál Árpád hosszú riportsorozata még fel-

tünőbb jelenség, pusztán ezért is jobban vonzza a szemet. Nyomatékot adott a sorozatnak az is, hogy többnyire a vasárnapi számokban jelentek meg a cikkek, és hangsúlyos helyen: a bal oldalon, az egész oldalt kitöltve, vagy a bal oldal felső részén. (Tudományos vizsgálatok bizonyítják, hogy azokra a társadalmakra, amelyekben az olvasás balról jobb felé és fölülről lefelé halad, a bal oldal értékesebb primátusa jellemző. — Ha tehát jelentőséget akarnak adni egy anyagnak, akkor azt a bal oldal felső részére helyezik. — Szilágyi G. i. m.)

Ahogy — mint láttuk — a riportok szövege szociográfiai jellegű, de megjelenési formája publicisztikus, hasonlóképpen a fényképek témája, tartalma is rokon a szociofotóéval, de nem önállóan töltik be feladatukat, hanem nyomdai úton sokszorosítva, a szöveggel együtt. Az ilyen fénykép megfelel annak a definíciónak, amit Szilágyi Gábor ad a sajtófotóról: „A sajtófotó olyan képi struktúra, mely egy nyelvi struktúrától (a szöveggörnyezetétől: cím, cikk, képaláírás) sem strukturális, sem funkcionális szempontból el nem választható egység”. (Szilágyi G. i. m. 20. o.) Mégsem érzem igazában sajtófotónak Szélpál Árpád képeit, mert bennük az illusztratív és az informatív funkció aránya nem a sajtófotóra jellemző módon valósul meg: inkább az előbbi javára tolódik el, ami a dokumentumfotóhoz közelíti őket. Mind a sajtófotóhoz, mind pedig a dokumentumfotóhoz képest van azonban egy többletük: nemcsak illusztrálni és dokumentálni akarnak, hanem állást is foglalnak, felhívó, mozgósító erejük is van. Leginkább tehát mégis **újságban közölt szociofotóknak** tekinthetők.

A képek leggyakoribb szereplői: munkanélküliek, nehéz teher alatt görnyedő rakodómunkások, reménytelenül álldogáló kodusok, az élet terheivel küszködő proletáraszonyok, rongyos, „elfakult fejű” kisgyerekek, az ellenforradalmi korszak és a gazdasági válság legsúlyosabb terheit viselő emberek, a legelesettebb sorsúak. A képek háttere is beszédes: nyomornegyedek viskói, rakodópart, a külvárosok kietlen tájai. Ezek a képek összegyűjtve a legsúlyosabb vádiratot jelentették a régi rendszer ellen, amelyről lassan fogalmuk sem lesz a ma élő és még inkább az eljövendő nemzedékeknek.

Róluk is elmondható, amit Tarcai Béla a Munka-kör szociofotóiról ír: „A mai kor művészi igényével mérve egyes képek naturalistának hatnak, de ez a naturalizmus magában a célban találta meg indokoltságát”.²² Annyi módosítást kell tennünk, hogy a képek **többsége** naturalista, de programszerűen az. A Fotó és osztályharc címmel kifejtett elmélet realizálódásai ezek. A legfőbb ellenvetésünk mégsem a megformálás naturalizmusát illeti, hanem az egyes képekből, de még inkább összességükből áradó szemléletet. Szélpál Árpád annyira a nyomort, az elesettséget, a kiszolgáltatottságot, a tehetetlen szenvedést állítja középpontba, hogy az már ilyen töménységben lehangelő és helyel-közzel a szentimentalizmus hatását kelti. Valahogy a munkásosztály ereje, nagysága, történelmi elhivatottsága sikkad el a nyomor egyhangú, szürke színeiben. E tekintetben a Munka-kör fotósai jártak helyes úton, akik „nem megadni, hanem dokumentálni akarnak”.²³ A Szélpál és a Munka-kör között lezajlott vitában Kassák érve tűnik a legdőntőbbnek: „A munkásosztályt nem a sorvasztó nyomorúság, hanem alkotó ereje teszi elhivatottá az új társadalmi rend megformálására”. (I. m.)

* * *

Végülis erényeivel és fogyatékaival együtt figyelemre méltónak tartom Szélpál Árpád fényképes szociográfiai riportsorozatát. Olyan kordokumentum

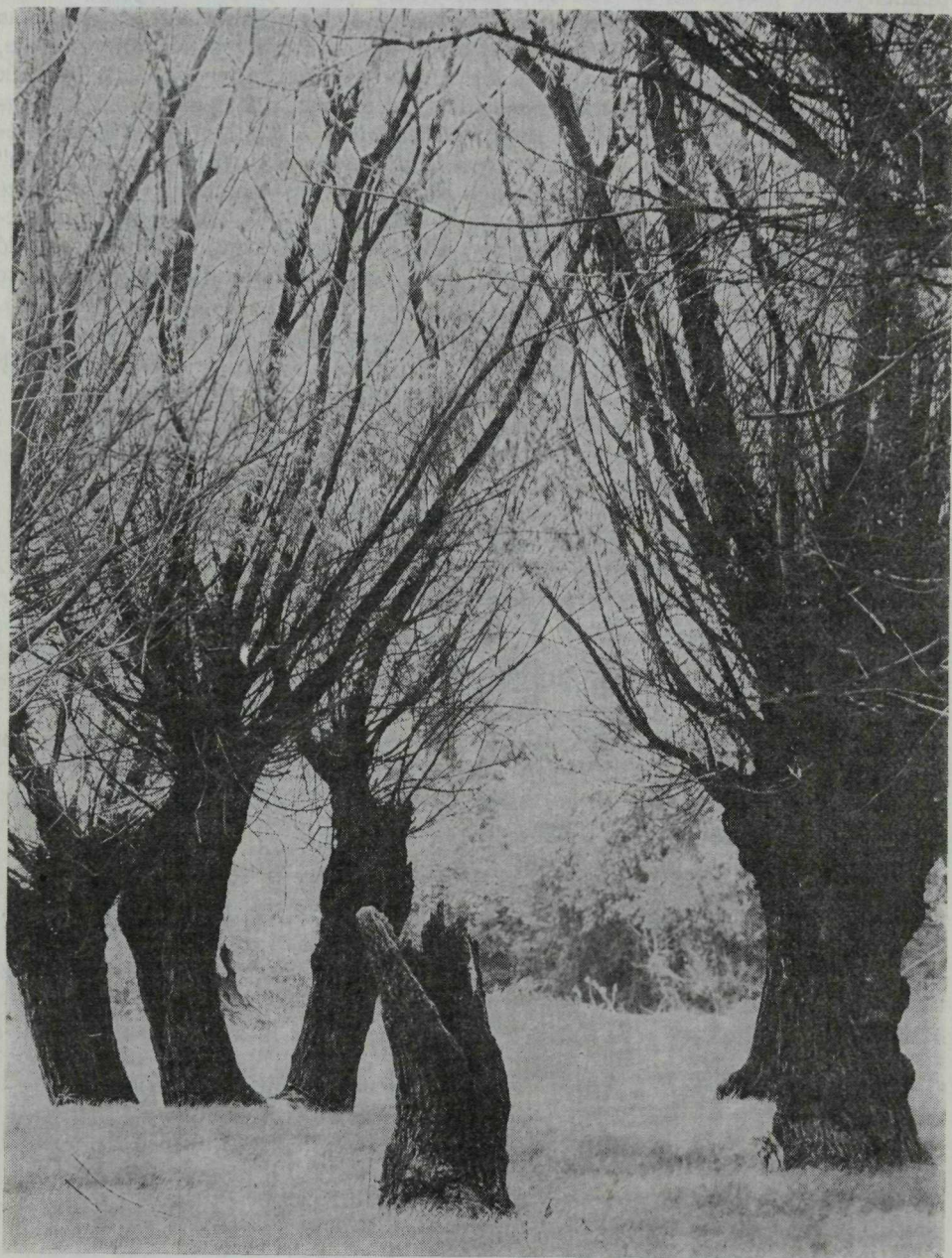
ez, amelyből — ha bizonyos egyoldalúsággal is — körvonalazódik előttünk a kapitalizmus embertelensége, a budapesti munkásság nyomora a világgazdasági válság éveiben.

A riportok egy része a szociáldemokrata munkásmozgalom színhelyeivel, intézményeivel, szervezeti kereteivel foglalkozik. Bemutatja pl. az ifjúmunkások összejöveteleit, a gödi „Fecskefészket”, az olvasó- és vitaköröket, a munkás sportegyesületeket stb. Ez utóbbi riportokból már a munkásosztály alkotó ereje, elhivatottsága is sugárzik, kitűnik azonban a két világháború közötti időszak letragikusabb jelensége is: a munkásosztály, általában a haladás erőinek megosztottsága. Ma azonban már túl kell emelkednünk a hajdani szektás ellentéteken, amikor a „szociáldemokrata” illetve a másik oldalról a „kommunista” jelző megbélyegzést jelentett és nagyobb szakadékot vont ember és ember közé, mint amekkora a munkás és a polgár között volt. Értéknek kell tekintelnünk, ami valóban az, múltunk elismert részévé kell avatnunk minden haladó törekvést, áldozattal végzett munkát, amely mai világunk felé egyengette az utat.

FEHÉR IMRE

I R O D A L O M J E G Y Z É K

- 1 Gaál Gábor = Korunk 1935. 5. 406—410
- 2 Hegedűs András: A szociográfiáról. Bp. 1966. 53. o.
- 3 Magyar munkásszociográfiák (szerk. Litván György) Bp. 1974.
- 4 Szélpál Árpád: Nyomortanyák = Népszava 1929. szept. 15. 8. o.
- 5 Szp. Á. Angyalföldi gyermeknyomor = Népszava 1930. okt. 5. 8. o.
- 6 Szp. Á. Ahol nem volt karácsony = Népszava 1929. dec. 26. 10. o.
- 7 Szp. Á. Kikkel fizettetik meg a válságot? = Népszava 1931. aug. 15. 8. o.
- 8 Fölmentő ítélet a Népszava-pörben. (A cikk Halász László fölmentéssel végződő peréről szól, de a végén beszámol Szp. Á. ügyéről is.) = Népszava 1931. dec. 19. 5. o. (Név nélkül)
- 9 „A mi mártírjaink” a tábla előtt = Népszava 1931.
- 10 = Népszava 1932. szept. 11. 11. o. (Név nélkül)
- 11 Gábor Imréné: A szocialista fotózás Magyarországon 1919 és 1944 között = Fotóművészet 1967. 1. 29—36
- 12 Tarcali Béla: A montázs-csoport röplapjai = Fotóművészet 1966. 1.
- 13 Kállai Ernő: Tendeneművészet és fotográfia = Korunk 1927. 771. o.
- 14 Kassák Lajos: Előszó „A mi életünkéből” c. könyvhöz, Bp. 1932.
- 15 Csaplár Ferenc: Kassák Munka-körének szociófotó-mozgalma = Tiszatáj 1969. 2—3. 261. o
- 16 Megalakítottuk a Munkás-fotómúzeumot = Népszava 1931. márc. 21. 7. o.
- 17 Szp. Á. Képeskönyv a munkáséletéről = Népszava 1932. aug. 19. 6. o.
- 18 Fröhof S., Haár F. és Lengyel L. Tanulékonyság vagy élelmesség = Munka 25. sz.
- 19 Szp. Á. levele, Sceaux, 1975.
- 20 Szp. Á. Fotó és osztályharc = Szocializmus 1931. 8. sz.
- 21 Szilágyi Gábor: A sajtófotó = Fotóművészet 1974. 1. 15. o.
- 22 Tarcali Béla: Szolnok, 1932. = Fotóművészet 1966. 3. 41—46
- 23 Groó Lajos: Harmadik fotókiállításunk = Munka 22. sz. (1932. február-március)

Minden úgy lesz, mint régen

A Ványa bácsi Szolnokon

I.

Történik-e valami? Vannak-e egyént (társadalmat) érintő lényegi történések? Megváltozik-e a szereplők élete? Ugyanazokkal az emberekkel találkozunk-e a darab elején, akiktől elbúcsúzunk majd a végén?

Csehovnál alapvető kérdések ezek. Drámái értelmezésekor ezekre kell legelőször választ adnunk.

A három nővér vidéken él, Moszkvába vágyik, és vidéken marad.

A cseresznyeskert látogatói Párizsból érkeznek, járnak egyet-kettőt a kertben, aztán visszatérnek Párizsba.

Ványa bácsi, Szonya, Asztrov értelmetlenül dolgoztak és dolgozni fognak ezután is. A vendégek visszaköltöznek a városba.

A szereplők száma többnyire változatlan, vagyis ritkán lövik föbe magukat vagy egymást, maradnak ahol voltak, vagy visszatérnek oda, ahonnan jöttek. Emberek meg nem örülnek, házasságok nem köttenek, nem is bomlanak.

A csehovi dramaturgia képlete ezek szerint a következő: nyílik az ajtó, találkozások, lépések, mintha valami történe — aztán becsukják az ajtót, csend, mozdulatlanság, várakozás. Nem történt semmi.

Mindez olyan nyilvánvaló, hogy Csehov valódi értelmezése csak ezután következhet. Azaz a felszín látszólagos megbolydulása, de végeredményben nyilvánvaló változatlansága alatt van-e belső változás? Erre már nehezebb választ adni. Csehov drámái a felismerések drámái. Az „ajtónyitás” arra kell, hogy mindenki szembesüljön saját helyzetével. De a nemtörténés trükkje éppen ez: mindenki azt ismeri fel, amit már addig tudott. Az tehát a kérdés, milyen a szereplők és a nézők viszonya mindehhez; konkrétan fogalmazva: mit tud, mit ismer fel — és mikor — egyik, illetve másik fél. Tudják-e ezt a „történetlenséget” a szereplők (nézők) mielőtt kinyílik az ajtó, illetve később, miután az becsukódott?

Kezetben néző és színész azonosultak a szereppel, együtt álmodtak, bizakodtak, csalódtak. Melodramák születtek. Az együtt-sírás estéi voltak ezek. Jogosultságuk nem vitatható, minőségi produkciók sora jött létre, de hangvételük eltért a szerző eredeti elgondolásaitól. Az utóbbi időben viszont egyre-másra születtek a Csehov-komédiák. Ezek lényege az információkülönbségből adódó távolság néző és szereplő között. A néző tudja, amit a „hős” még nem. A három nővér, vagy Ványa bácsi még azonosulnak az álmokkal, még hiszik, hogy történik (történhet) velük valami. De én, a néző már megkaptam azokat a jelzéseket, miszerint ez lehetetlen. Esendő emberségük ellenére így válnak nevetségessé Csehov hősei, hamis tudatuk újra meg újra lelepleződik előttem, szeretem őket és nevetek rajtuk.

Sőt, a legharsányabb produkciók akkor születnek, amikor a szereplő számára is adottak ezek a jelzések, de ő nem képes, nem hajlandó észrevenni ezt. Platonov (Ivanov, Asztrov, Ványa... végülis bárkivel behelyettesíthető) részeg lendülettel bevágódik a hintóba. — Ki kell innen szabadulnom, el kell innen menni és el is megyek — gondolja már félálomban. A kocsi pedig áll, befogatlan, a kocsirúd árván mered a földbe. Csehovnál rengeteg a hasonló — vágyak és a reális helyzet ütközéséből adódó — komikus szituáció. — Többet nem iszom — mondja Asztrov és tölt magának. — Elmegeyek — mondja ugyanó és azzal leül.

2.

Szolonokon nem komédia született és nem is melodráma. Paál István és színészei más — hihetetlenül nehéz — műfajt választottak. A rendező tragigroteszkeknek nevezi ezt. A néző és a szereplő nagyon jól tudják, hogy itt nem történhet semmi. Nemcsak a nézőnek van rálátása, de Ványa, Asztrov és a többiek is távolságból nézik önmagukat. Ebben az állandó meghasonlottságban folyamatosan nevetségessé válnak önmaguk előtt. Csakhogy ezt megélni fájdalmas. Álmaik, terveik, kitöréseik — valójában minden megnyilvánulásuk — idézőjelbe kerülnek. A tragikum és komikum e kényes egyensúlyát, ezt az egyidejű kettősséget kell megteremtteni.

Maga a szerző, a zseniális drámaíró siet Paál segítségére. Csehov talán éppen ezért zseniális, mert tudja, hogy hősei nem azok. Teljes mértékben azonosulni tud velük és helyzetükkel, azaz valódi színházi ember, aki nem eszméket, tudományos értekezéseket ír le dialógusokban saját bölcsességeit erőszakolva hol A, hol B szájába. Így ír erről: „Az én dolgom csak az, hogy tehetséges legyek... hogy meg tudjam világítani a hőseimet, és beszélni tudjak az ő nyelvükön”.

Darabjaiban nincsenek tehát jelmondattá nemesíthető, világmegváltóan okos gondolatok. A szöveg a közölt információnak csak egy rétege. Jelentése, súlya a színpadi szituáció függvénye. (Többé-kevésbé igaz ez a megállapítás minden színházi előadásra, de Csehov tudatosan alapoz erre a tényre drámái megírásakor.) Szöveg és szituáció erősíthetik egymást, de ki is játszhatók egymás ellen. Az előbbi megoldás a melodráma felé, az utóbbi a komédia felé mutat. Szolonok mindkettőre találunk példákat, a legizgalmasabb jelenetek pedig egyidejűleg hordozzák e kettősséget. Tökéletes példa erre a családi tanács összehívása, a birtok eladásának megbeszélése. Eddig párhuzamosan futó feszültségszálak találkozási pontja ez a pillanat. Elöl Ványa bácsi üldögél a rozoga zongoraszéken, még kezében az árva virágcsokor. Oldalt Jelena, picit talán boldogan, de szégyenben égve súgja oda Szonjának a nyilvánvaló igazságot: Asztrov nem szereti a lányt. Szonya összetörten áll, legszívesebben megszűnne, beleolvadna a falba. Mindhárman túl egy újabb illúzió felismerésén, szembesülve a történés lehetetlenségével, magukba temetkezve bezárkóznak.

Ebbe az elfojtott, robbanás előtti feszültségbe csörtet be Szerebrjakov. Ő aki senkire sem figyel; aki nem tudja, hogy a felszínen lubickolás alatt mérhetetlen mélységek húzódnak, természetesen csendéletnek nézi a romhalmazt.

Itt ragadható meg Csehov tragikomédiáinak titka. A professzor elhangzó mondata és a helyzet közti távolság disszonanciája végtelenül nevetséges, ugyanakkor pecsétet üt a szereplők tragédiájára. Szerebrjakov ugyanis sikere tudatában magabiztosan, a várható gyönyörtől lihegve így szól: — Azért hívtam össze önöket, uraim, hogy közöljem: revizor érkezik hozzánk.

A többiek zárt falán visszhangtalanul konganak a szavak. Ha képes lenne rá, Szerebrjakov is megélhetné tragédiáját: a sikertelenséget. De őt kielégíti a Mama boldog felismerése: — Gogol! Sikerre vágyik és nem figyel másokra. Így mindig sikeresnek fogja tudni magát, hisz nem veszi észre saját csődjét. Nevetséges, súlytalan figurává válik, az „okos” professzornak marad az öntudatlan létezés boldogsága, nem több, mint amit a jámbor idióta, Tyelegin képvisel. — Ők ketten „boldogok” itt és talán a Mama — mert vakok! Nem látják — nem akarják látni — csődjüket, magányukat, szenvedésükből önáltatással gyönyört csiholnak. Szerebrjakov kéjeleg az öregségben és a betegségben. A szereplőváltás (a többiekkel egykorú Vallai Péter játssza a professzort) és a színészi játék pontosan jelzi ezt. Vallai nagyon tudja a mesterséget — megoldja a feladatot: öregembert kell játszani —, de a gesztusokat felerősítve a professzor lényegét mutatja meg. Játszik. Talán nem is olyan öreg, beteg ez az ember. Kiszolgáltatottsága valójában zsarnokság. Másokat kínoz. Csak így tartja fenn azt az illúziót, hogy nincs egyedül.

3.

Pedig itt mindenki egyedül van, végtelenül egyedül. Elment mellettük az élet. Tehetségük, emberségük mértéke szerint ezt tudomásul is veszik. Legelőbbis az ittmaradók, a „vidékiek”: Ványa, Asztrov és Szonya. Ezért is menekül innen Jelena. Vissza a városba, ahol persze ugyanígy nem történhet vele semmi. Őt nem is az illúziók kergetik vissza, hanem a félelem. Nincs ereje nap mint nap szembenézni a pusztulással. A kisszerű önáltatást választja. Beéri a felszín talmi sikereivel, a mindennapos apró hódításokkal. És a „vidékiek” leleplező tekintetétől megszabadulva újra játszhatja a beteg férjét önzetlenül ápoló fiatalasszonyt, majd talán a gyönyörű özvegyet. Takács Kati tökéletesen megvalósítja Jelena kettősségét: mindvégig jelen van az áldozatokra vadászó, lustán és öntudatlanul felkínálkozó nőstény, és a szerelemre éhes, de valódi szeretetre képtelen szerencsétlen asszony. Egyetlen pillanatra foszlik le róla a hamisság, a gátlás, a félelem. A Szonyával való önfeledt egymásratalálás örömeiben kiszakad belőle: — Játsszani akarok! De a megsemmisítő válasz kijózanítja, újra a forma lesz a lényeg, a rendbenttartható felszín.

Mert az még sokáig rendbenttartható, dolgozik érte Szonya és Ványa. A professzor és felesége kiszívják minden erejüket. Valójában mégsem ők a felelősek, Szonya és Ványa maguk menekültek az önpusztító értelmetlen munkába.

Szonya mindig is tudta, amit most kimondott: Asztrov nem szereti. Ez most már visszavonhatatlanul elhangzott, nem lehet tovább az öncsalás játékaival édesíteni a robotot. Szoboszlay Éva kiváló alakításának lényege az emberi leépülés ábrázolása. Minden keserűsége, keménysége ellenére még szeretnivaló, kedves az a lány, aki letörli Ványa bácsi könnyeit. Mulatságos, amint eljátszik a gondolattal, hogy a doktor esetleg szereti. „Végülis róla nem beszélt, csak annyit mondott, hogy senkit nem szeret”. Nevetséges ez a játék. De még esendő, még szerethető ember áll előttünk. Fokozatosan lekopnak ezek a „gyarlóságok”, végül nem marad más, mint az öncsaló játékok mögött mindvégig meghúzódó embertelen, elviselhetetlen keserűség. Összeszorított fogakkal tűr. Már nem gondolkodik, nem érez, nem is él — csak van. Igazodik két társához: Ványához és Asztrovhoz. Felnő — lépül — hozzájuk. Ehhez a két okos, tehetséges, gyenge emberhez. Tisztán látnak és túlságosan ismerik egymást. Amint vala-

Kovács Lajos (Ványa), Andorai Péter (Asztrov) és Takács Kati (Jelena)

melyikük belefeledkezik az álomba, az irrealitásba, a másik kegyetlenül leparancsolja a földre. Egymást kiegészítve, egyetlen emberként léteznek. De erejük nem összegződik, hanem kioltja a másikat. Ha az egyik mozdulna, visszafogja a másik. Egymás ellensúlyai ők, ezért mozdulatlanúságra kárhoztattak.

„... és ha ezer év múlva boldog lesz az ember, akkor ebben nekem is lesz egy kis részem. Amikor nyírcsemetét ültetek, és később látom, hogy zöldül, hogy hajladozik a szélben, megtelik a lelkem büszkeséggel, és én...” Asztrov már majdnem szárnyal a költészetben, de Ványa ott áll és leforrázó cinizmussal nyújtja a vodkát.

Ványa végsőkéig megalázottan keresi a halált, de Asztrov mindenáron visszakereszi a morfiumot. „Ha már mindenáron végezni akarsz magaddal, menj ki az erdőbe, és lődd főbe magad. De a morfiumot add vissza, mert különben azt hiszik, hogy én adtam neked, és híre kél...” Nem tudnak meghalni, de élni sem. Csak elpusztulnak majd, mint az állat. Megoldásuk a túlélésre, a megmardásra van. De ez is csak gyengeségükből fakad. Gyengék a tetre, képtelenek döntő lépésekre. Minden erejük egyetlen „feladatra” összpontosul: elfojtani a bennük robbanni kész energiákat.

Egyvalamiben közösek: már túlvannak a lényeges dolgokon. Elszalasztottak valamit vagy nem is volt mit elszalasztani? Ez ma már mindegy. Mintha a múltból szólítaná őket Godot: Itt voltam, nem vettetek észre. Most már nevetésgések vagytok, amikor utánam kapkodtok. Az már nem én vagyok, mert TI megváltoztatok.

— Nagyon megváltoztam? — kérdezi Asztrov a darab elején.

— Nagyon — mondja a dadus.

Ez a kis párbeszéd a kulcsa a szolnoki előadásnak. Paál István komolyan veszi ezt és már az első pillanattól megváltozott, elfáradt, kiégett embernek tekint az Asztrovot és Ványát. Valami nem történt meg velük, amire most már hiába várnak.

Lekéstek Godotról.

Sorsuk közös: mindent tudnak, tudják a csődöt — és mégis élnek. Andorai Asztrovja már semmit sem akar. Öregember, negyvenen innen. Számára minden csak valami helyett van. A vodka, az erdő, Jelena... Szerelem helyett erdei kalandok, filozófia helyett útszéli filozofálgatás, gyönyör helyett másnapos kábaság, alkotás helyett eltált robot. Mindezt pontosan tudja, de néha — ha elegendő vodkát iszik — elfelejti. Ilyenkor elérzékenyül, sajnálja magát. Aztán persze könyörtelen cinizmussal kineveti saját magát és a többieket.

Színészi talán Kovács Lajosnak van a legnehezebb dolga. Óriási ugyanis a távolság Ványa bácsi mindenttudása és egyes megnyilvánulásai között. Kovács álmosan bebotorkál, ásít, krárog, nyújtózkodik, kenyeret töm magába, iszik, szuszog, a hinta rúdjaéhoz dörgölözve vakarja a hátát. Minderről lemondva ezek maradtak: az állati vegetálás apró gyönyörei. Nem vár semmit a következő pillanattól. És mégis szenvedélyesen szerelmet vall, fellázad. Négykézláb kotor Jelena után és állati gátlástalansággal veti rá magát, majd pisztollyal üldözi a professzort. De cselekvésével soha nem azonosulhat igazán, mert magában mindig ugyanazt a mondatot ismételgeti: „Minden úgy lesz, mint régen”. Illúzióival leszámolt, de elég egy véletlen szikra, egy találkozás, egy pohárral több vodka és újra nekifeszül.

A nagyszerű színészi alakítás kulcsa maga az ember, Kovács Lajos. Ő ugyanis önpusztító módon megéli szerepeit. Azonosulni akar — Ványa bácsihoz hasonlóan — szavaival és tetteivel, hiszen éppen így történhetne vele valami. De Ványa meghasonlottságának két pólusa nem hozható közelebb. Szerelmet vall — de kinek? Egy senkit akar megölni — de miért? Ezekkel az emberekkel nem tudja megváltani magát. „Lázadása” tökéletes példa erre. Idézójelbe kell tenni a szót, hisz miközben a tébolyig hajtva magát felszakad minden sérelme, ott kísérti a mindent lezáró cinikus mondat: „Most aztán megmondtam a magamét.”

Már előre tudja, hogy két lövésből sem találja el a professzort. Hisz talán éppen ezért nem találja el.

Aztán még szánalmas — nevetséges módon elcseni a morfiumot Asztrovtól.
Persze vissza kell adnia.

Nincs mit tenni. Élni kell, úgy, mint régen.

Leül az asztalhoz.

Mindenki végső helyén van. (Antal Csaba eddigi legszebb — és nem öncélúan szép! — játéktére sokszor temetőt, sírt idéz. A játék során egyre nagyobb, szabadabb a tér. De a felszabadultabb pillanatokban oldalra vetett, fenyőkre dobott áttetsző függönyszalagok koszorúkat asszociálnak, majd a végén ugyanez a függöny a székekbe süppedő szereplőkre hullva mozdulatlanságot, véglegeséget sugall.) Ványa és Szonya számolnak, körmölnek, a Mama érdektelen vitairatok fölött bóbiskol, Tyelegin a gitárját hangolja, a dadus kötöget.

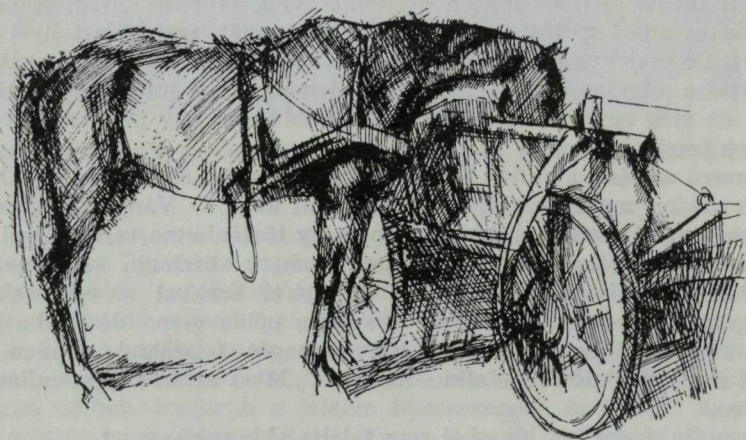
Csend, mozdulatlanság, halál.

Béke van Csehov Oroszországában, Paál István színpadán.

Befogják a lovakat, indulnak a hivatlan vendégek. A csengők csilingelnek, serceg a toll. A professzor szorgosan írja értekezéseit az életről, fiatal felesége unatkozik és szenved, a doktor az erdőt járja és vodkát vedel. Szonya és Ványa a kiadás-bevétel rovatot töltögetik. Lekaszálják a szénát, dolgoznak. Dolgoznak, hogy minden így maradjon.

Mindenre rátelepszik a hazug nyugalom, a túrt béke, agyonnyomva emberi lelkeket, elfojtva, eltiporva, megalázva vágyakat. Ez a tökéletes harmónia már a halál, melyben érzelmek, álmok, tervek gyökerestül kitépve, félrelökve hevernek.

BÉRCZES LÁSZLÓ

„Hamvas világunkban tengernyi a szép...”

Meggyes László kiállításához

Meggyes László festőművész nem ismeretlen a művészetet szeretők és értők körében, hiszen több mint 25 éve alkot a szolnoki Művésztelepen. Szolnok megyében akkor találkozhattunk alkotásaival először, amikor 1956. július 1-én művésztaírsaival a túrkevei Finta Múzeum kiállításán bemutatkozott. Az akkori kiállításról írta a Jászokunóságban Kaposvári Gyula: „A kiállításon igen szép anyag került a túrkevei dolgozók elé. A megfestés módja ugyan emlékeztet Domanovszky művészi stílusára, de egyes képeken már egyéni meglátások, egyéni ízek is érződnek... Meggyes László tájképeit kell megemlítenünk: ügyes kompozíciók és színeik az alföldi táj szépségeit idézik... Szénrajzaik az aratókról, kubikusokról készített vázlateaik mutatják az utat, amelyen művészetüknek haladnia kell.”

1957-ben került a szolnoki Művésztelepre, azóta él és alkot itt.

A város hangulata nem volt idegen a fiatal művésznek, erről egy rádióinterjúban a következőképpen vall:

„Rám a táj mindig erősen hatott, és a tájban az ember. Nagyon szeretem éppen Szolnokon a két folyót... egy végtelen témavilág maga a víz, a partja, az ott élő, ott dolgozó emberekkel együtt. Úgy érzem, ha valamivel elégedett vagyok, akkor az az, hogy tudom, hogy én itt tudok dolgozni.” Ars poetikájának e két meghatározó elemét — az ember és táj tiszteletét és szeretetét — visszavezethetjük emberi adottságaira és művészi indíttatását meghatározó gyermekkori környezetre.

Első élményeit a Duna menti Szigetszentmiklóson szerzi, meghatározója volt a vízparti táj és a Csepel-szigeti munkáskörnyezet. A maradandó hatást gyakorló természeti és társadalmi valóság az, ami korán felébreszti művészi érdeklődését, körvonalazza humanista elkötelezettségű hitvallását. Szolnokon a Tisza és Zagyva folyó örökké változó festői világa a gyermekkori élményekként élő kedvelt motívumokat ébresztik fel újra; az ezerarcú természetet, a mezők nyugalalmát, egy-egy tanyát, a bennük élő és serényen dolgozó embert. „Hamvas világunk tengernyi szépségét...”

Emberi és művészi alkatának alapvető jellemzője a kiegyensúlyozottság, a bölcs nyugalom, gazdag érzelmvilág. Képeinek hangulatában, szín- és formakultúrájában is ezek a személyiségjellemzők tükröződnek vissza. Ezért van az, hogy alkotásainak témája, tartalma és színvilága nyugalmat és harmóniát közvetít. Csak ezek ismeretében érthetők bensőséges líraiságú, csodálatos színvilágú képei, magas mesterségbeli tudással készült mélységesen humanista grafikái.

Meggyes László folyamatosan alkotó, rendszeresen kiállító művész. Gazdag anyaggal vett részt a Művésztelep jubileumi tárlatain: 1961-ben a Múcsarnokban és Szolnokon, 1966-ban a Nemzeti Galériában, a Damjanich Múzeumban, 1972-ben a Szolnoki Galériában és a Nemzeti Galériában. 1980-ban a Szolnoki Galérián gyűjteményes kiállításon mutatkozott be.

Több külföldön rendezett közös kiállításon vett részt: Tallinnban, Szófiában, Kjusztendilben, Montreótilben, Drezdában, Zürichben, Londonban, Bécsben.

Munkásságát számos nívódíj, pályázati díj és kitüntetés jelzi:

- 1972 A Szolnok megyei Tanács „Munkásábrázolás” képzőművészeti pályázat II. díj
- 1974 Békés megyei Tanács nívódíja
- 1975 Szolnok megyei Tanács Művészeti díját nyerte el
- 1976 Békés megyei Tanács nívódíját ismételten megkapja a békéscsabai Alföldi Tárlaton
- 1978 Szakszervezetek Heves megyei Tanácsa ösztöndíját kapja meg az egri Akvarell Biennálén
- 1981 III. Szolnoki Festészeti Triennálé II. díját nyerte el
— A hatvani Portrébiennálén bronz diplomával ismerik el munkáját.

Művészetéről tömör, de lényegyet megfogalmazó értékelést olvashatunk a szolnoki Művésztelep 1966-os Nemzeti Galéria-i reprezentatív kiállításának katalógusában:

„Meggyes Lászlóról megállapítható, hogy következetesen építi fel életművét. Kitűnő festői képességek birtokában, a mesterségbeli ismeretek felhasználásával alkotja festményeit, melyek lényegremutatóan, mégis szélesre vett színskálán mozogva adják elő Szolnokot és a szolnokiakat, örökítik meg a közrendű és rendkívüli tényeket, eseteket, személyeket, így állnak össze artisztikus krónikává.”

TÁLAS LÁSZLÓ

A következő szám tartalmából:

Dienes Eszter versei

A mai magyar katolikus bölcselet új vonásai

A kereskedelem munkaerőgazdálkodása Szolnok megyében

A „minőség forradalma” Németh László műveiben

Zsigmond Ferenc centenáriuma

A Fialat Alkotók Köre kiállításáról

Művészportrék: Nagy Gábor színművész

Могучи

Ára: 8,50 Forint